САНА ОЛОХ

ЧУРАПЧЫ УЛУУЬУН ХАҺЫАТА

ХАҺЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

№№ 87—88 (7884—7885) ☆ 1995 сыл от ыйын 27 күнэ. Чэппиэр ☆ Сыната—882 солкуобай.

Хадаар хампа күөх алаастарынан

(СУОЛЛААҺЫ БЭЛИЭТЭЭҺИННЭР)

Биһиги, редакция үлэһиттэрэ, баар-суох күүрэр атахпыт, кэтэр кынаппыт, уон сыл устата сыламтата суох бийигиин таспыт сыыдам, эргэ «уаҥнпыт» «отстаанаҕа» тахсыаҕыттан хас да ый аастар. Чиньэ тыная, улуус нэһилиэктэригэр барарбытыгар-кэлэрбитигэр туох түбэһиэх, арыт эрдэттэн үлэһэн-маналаан айаннаабыппыт ыраатта. Сабыс-саҥа массыынабыт кэлэрин (харчыта төлөнөн турар) кэтэһэбит.

Бу бүгүн эмиэ улуус соҕуруу нэһилиэктэригэр барыахтаах. Кэйи быһыытынан сарсыарда эрдэттэн дьаһалта дьиэҥэр кэлбитим. Ону, хата, улуус дьаһалтатын баһылыга И. С. Сивцев уонна тыа хаһаайыстыбатын управленнетын начальника В. П. Чичигинаров Хадаарга тахсар буоланнар, киниэ кытта барсар буоллум.

ҮРҮҢ КҮӨЛ ҮРДУНЭН ҮРҮҢ ХОПТОЛОР...

Бу нэһилиэк алохтоохторо уонунан сылларга уу бөҕцуруоһутар тэбэлээх эрэйдээммиттэрэ буолуой? Үһүн кураан дьылларга бөл суөҥ уулаттарга чугас эргиҥ ойбоҥнонор күөллэрэ быста уолбута. Оттон бөҕүөлэк аҥаарыгар Үрүҥ Күөлгэ ыһыллыбыт ыйдарга ойбоҥнонор туһуттан насоһунан чугастааҕы дьүөгэлэртэн уу куттараллара да куурбат-хатан турар күөл онно, үһүн кыһыны эргиччи хаарчыйар уулу туппат этэ.

Оттон бүгүн бу Үрүҥ Күөл быйылгы угут сыл уутуттан туолан турара олохтоохторго төһөлөөх үөрүүнү-көтүүнү аҕалбытын сэрэйэххэ сөп. Уу—олох тыына, үйгута-быйата диэн тыллар суолталарын үһүннүк кураанныыр сирдээх-уоттаах дьон эппитиэн-хааммытынан билэн кэллэхпит. Ол да иҥин, саастыы быйаҥ уутуттан олохтоох уулары—күөллэри уунан толоруута барыа биир өйгө-санааҕа кэлэн, ыаллыы нэһилиэктэр бэйэ-бэйэлэрин кыһалҕаларын таба өйдөһөн уулу хаһаанныыга, үөскэтиигэ тэйиэ ыалсыһан үлэлэстилэр.

Ол да иҥин, Хадаар нэһилиэгин иитиллэн олорор күөлүн үрдүнэн үрүҥ хоптолор ыылбаҥныы көттэхтэрэ, маҕан хаарыс былыттар күлүктэрин көрүнэн хаһаллар уонна сарсыардааны үүт туман түһэн эрдэҕэ дин саныыгын Үрүҥ Күөлү саҥалыы көрө туреҥнын.

СИРИ-ХОЛЛОҔОС САЙЫЛЫГАР

Маҕын, аара бөһүөлэккэ сылдьан «Хадаар» табаарыстыба бырабыланньатын председателин В. М. Алексеевы ылан, Үрүҥ Күөл быһытын көрөн баран салтыы ыанньык ферматыгар—Сири Холлоҕосо ойаннаан иһэбит.

Владимир Михайлович табаарыстыба суоһутун үлэһиттэрэ быйыл да үс сириэн—Кууһума Сайылыгынан, Сири Холлоҕоһуран ыанньык, оттон Молойго ньирэй фермалара сайылаан олороллорун кэпсиир, билиһиннэрэр. Дьэ, олортон биирдэстэригэр, урукку сылларга ороһуоҥна эрэ буолбакка, бүтүн республиканы тиийэ биллэр-көстөр үлэлээх-хамнастаах, бастыҥ ыанньыксыттарынан да аатырбыт Сири-Холлоҕосо тиийэн кэллибит. Бу сайылыкка үс сыллааҕыта эмиэ баччалар эргин сылдьан турардаахпын. Оччолорго аһыллан үүнэн турар оттоҕор үгүһэ, Ферма бостуурга С. С. Тарабукин мэччирэҥ суоҕун, ыныхтар күөллар тулаларыгар ханнык эмэ күөх баарынан мэччийэллэрин кэпсээбитэ. Оттон быйыл быдан атын кастуу—харах туолар күөх. Хайдах эрэ, оһуор-сиэмэх сыһыылаах, сөрүүн сүөгэй далбардаах Сири-Холлоҕос дорообо, диэн этиэххин баҕарабын.

Ыанньыксыттар күнүскү ыамнара бүтэн тэтиннэриттэн киирэн эрэллэрэ.

—Мэччирэҥ туох да аатаах. Күнүгэ үстэ ыыбыт. Халлаан арыый да сөрүүкүү быһыытыйан үүт дьэ ыанар буолан эрэр, ыныхтар күнүһүн уугу киирэн турбаттар, мэччийэр буолан эрэллэр. Ыанньыксыттар алтыылар, 110 ыынар ыныхтаахпыт. Күнүскү ыамыт 9 центнертэн тахсар, өссө эбиллиэ диэн буолар, урукку курдук эбии аҥылык суоҕун кэриэтэ, ол гынан баран мэччирэҥмит дэлэй, күн талбыт ото, сибэккита хойуутук таҕыста,—диир ферма старшайа, өр сылларга үүнүү-тэбиллии ыһыкта илии ыстаастаах бостуук Семен Семенович Герасимов.

Күнүскү ыамнарын үүтүн манна бэйэлэрэ сэппэрээтэрдэхэн киэһээҥи ыамнарын кытта үүт таһар массыынаан Хоптоҕоҕо арыы сыаҕар ыыталлар эбит. Ыанньыксыттары, ферма атын да үлэһиттэрин табаарыстыба эгинэн, арыынан хааччыйара, оттуулларыгар-мастыылларыгар чэпчэтиклэри хайаан да оторон иһэрэ ферма үлэһиттэриэр туора санааны, кынгыйдааһыны үөскэтиэт. Аҕыйах хонуктааҕыта манна, Сири-Холлоҕосо, табаарыстыба ыанньыксыттарын күнэ буолан, аастыт. Ыам ыйынааҕы хамнастарын бу бүгүн ылбыттар, сүнньүнэн биирдии ыанньыксыт 500-тэн тахсалыы тыһыынчаны аахсыбыт.

Мэччирэҥ ыйдарыгар биирдии сайылыктарынан, ыанньыксыттарынан үүтү ыаһыгга былаан ылымыттар. Ону быйылгы курдук үгүөрү оттоох-мастаах сайылыгга толорор биэ саҥаалаахтар Сири-Холлоҕосо ферматык ыаллара.

ОТЧУТТАРГА

—Үс механизированнай агардаах звенолардаахпыт. Онно эбии кэлэ-илии звеноттан тэрийиэхпит, дьонун сүүмэрдии сылдьыбыт,—диир Владимир Михайлович.—онно киирбит звенолардыт үһүөн бастакы кэбиһиилээх отторун туруордулар.

Сири-Холлоҕостон өр гыммакка айаннаан Семен Егорович Кузьмин салайар звенота оттуу сылдьар ходуһатыгар Алаас Эбэҕэ тиийэн кэлэбит. Бу аатын да Алаас Эбэ диэн кэҥэ-хаҥ аласка бэйэ-бэйэлэрин тэллэх баттаһа бутул бачыгыраабыта диибин диэн. Алаастарын муннун бүтэроллэрэ чугаһаабыт, кэбиһэччилэр күнүскү өмүрбаҥна диэри иккиэ сүүнэ оту туруорбуттар. Маны кэбиһэн бүтэрдэхтэриэ сарсын-өйүүн атын аласка көһүөхтээхтэр эбит. Иккиэ трактор охсууга сылдьар буолан, охсуулара быдан урутаан иһэр. Звено салайаччыта Семен Егорович Хоҥду үрдэҕэр оттуур сириэ көрө барбыт, абыгайдаах баһыы от онно сытар үһү.

Звено отчуттара барыа да эгил-тэгил саастаах күөгэйэр күннэригэр сылдьар уолаттар буоллаллар. Киниэ хоннохторо аһыллан үлэлэтэхтэриэ-хамсаатахтарына былааннаах 350 тонна от хомкутук бэлэмнэниэҕэр быйылгы, от мастан эрэ үммэтэх дьылыгар кыаллыаҕар биэтик эрэнэххэ сөп. Ол курдук Хадаар алаастара саҥаатахха саҥаа кэлэр, баҕардахха баҕа туолар гына күөх уйгу быйаҥынан өрө испиттарын көрүөххэ үчүгэйдэ сүрдээх. Олорон хаалбакка оттуохха эрэ аада.

«Хадаар» табаарыстыба сайын устата иитэн туруорар ыныах суөһүлэриэр, сылгыларыгар 1200 тонна оту соҕотоопкалыыр соруктаах окко киирбит. Ону ситиһиини үөһэ эппитим курдук, 14-түү үлэһиттээх 3 механизация агардаах уонна биир кэлэ-илии звенолара быһаарыахтаахтар. Манна даҕатан эттэххэ, бу С. Е. Кузьмин звенота оттуу сылдьар Алаас Эбэтиттэн былырыын 1 оту кэбиспит эбит буоллахтарына, биллэгин мантан 8 оту хомку ыларга суотталлар. Манан сыаллаатахха от баар, быыаан да туолар ыныхтаах.

Улуус дьаһалтатын баһылыга И. С. Сивцев «Хадаар» табаарыстыба ыанньыксыттарын, отчуттарын үлэтин биилэта, улуус, республика сонунларын кэпсээтэ. Үлэһиттэр биэрбит боппуруостарыгар, ыйытыыларыгар эппиэттээтэ. Эти, үүтү огорон таһааараччылар—тыа сирин үлэһиттэрэ иитэр суөһүлэрин аҕыйаппакка, эспэккэ, хаһаайыннааһын ханнык да коруйгыларынан тэрийиллиэхтэрин иһин туруктаахтык дьаһанан олороллоругар, үлэлиилэриэр баҕаран санаатын үллэһиннэ.

П. СЫРОВАТСКАЯ.

МААССАБАЙ ИНФОРМАЦИЯ КӨҢҮЛҮН УОННА ЖУРНАЛИСТАР ЭППИЭТИНЭСТЭРИН ТУҺУНАН

Маассабай информация тэриллиилэрэ былаастан, журналистар үлэлэриэр-хамнастарыгар государство ороһуутуттан тутулуга суох буолуулара саамай сопко демократическай уларыта тутуу биллэр-көстөр түмүгүнэн аҕыллар. Пресса сабыдыаллаах общественнай күүс буолла.

Чуолаан ити тема информационнай мөккүөрдэргэ судебнай палата уонна Россия Журналистарын союоха 1995 сыл от ыйын 15 күнүгэр ыыппыт холбоһуктаах истиилэрин киниигэр турда. Ол түмүгэр үүгүс проблеманы хабар мэктиэлээһин оноһулунна.

Рекомендация сыала-соруга: Парламент уонна Президент быыбарын курдук суолталаах политическай событиелар буолаары турдахтарына, уустук быыыта-майгыта нэһилиэнньэҕэ дойду иһигэр уонна аан дойдуга буолар событиелар туһунан толору, объективнай уонна кырдьыктаах информацияны тиэрдии, ону үтүө суобастаахтык, профессиональнайдык ырытыы журналистар уонна маассабай информация тэриллиилэрин салайааччыларын иэнэ буоларыгар киниилэр болҕомтолорун туһаайыы.

Күрэхтэһии уонна сенсацияны аккирэтии түмүгэр биһиги журналистарбытыгар фельетон, памфлет, психологическай очерк курдук үтэс буолбут уонна киэҥник биллэр жанрдар суох буоллулар. Киниилэри толоос итиэннэ «пуормаҕа киирбэт лексикалаах» баһааҕырдыылаах, ыксалынан оноһуллубут суруйуулар солбуйдулар. Маассабай информация көҥүлэ диэни үгүстүк маассабай информация тэриллиилэрин мунура суох көҥүлүн курдук саныыр буоллулар. Итиннэ үгүс таһаарылар хантан информация ылылларбытын аспат туһунан сокуон быраабын «табан» туһаналлар. Өскөтүн суужа кыайтардахтарына маннык ыыманы тутталлар: баһааҕырдыы бастакы балаһаҥа көстөр гына бэриллэр—хардата кыра шрифтэнэн саамай бүтэнник балаһаҥа бэчээттэнэр, ону даҕаны баһааҕырдаан хос быһаарылаах буолар. Ол эрээри сорох дуоһунастаах дьон киниилэр аадырыстарыгар дуоһа да суох критическай суруйуу иһин журналистары сүгүн олордубаттар, сорохтор хаһыаттар суоттарыгар харгы оторор ньымаҕа кубулуталлар.

Прессаҕа уонна эфиргэ реклама тоҕо аанчаан киирдэ, Киин албэх харчыны биэрэрин таһынан, ханна түбэтиҥ таһаарыыларга темаларын соҥнуур буолла. Национальнай кирсээннэр сытыырхайыылара маассабай информация тэриллиилэрин уустук правовой уонна нравственнай проблемалар иннилэригэр туруорда. Бу проблеманы сырдатыыга, ырытыыга ыыра даҕаны ордук-хоһу суруйуу этническэй быыыы-майгы тыныаһынын күөртүөн, сороҕор социальнай дэлби тэбиигэ тиэрдиэн сөбүн учуоттуур аада.

Үгүс сиргэ пресс-киниэр, пресс-сулууспалар, пресс-секретардар уодда баар буоллулар. Баҕа саная быһыытынан итиэр журналистар информацияны ылыыларын чэпчэтэр аналлаахтар. Дьиҥ иһигэр итиэр киһи кыайан туоратар мэһэйдэригэр кубулуйдулар уонна туһаанныах структура иитэриэстээх эрэ информациятын биэриэлэр. Биллэн турар, журналистар ити мэһэйи дуоһунастаах дьону уонна информацияны атылаһыыта тиийэ, туоруоллар. Оттон итини кыайан огорор кыаҕа суох дьоннор өйтөн огороон, бэйэлэриттэн толкуйдаан эбэн биэриэллэр. Пресс-сулууспалар информацияны биэриилэрэ сиибикир журналистары аккредитациялаабын бэрээдэгин курдук, сокуонунан сүрүннэммэтэх, онон событиелары объективнайдык уонна толору сырдатыыга улахан хоромньуну таһааралар.

Бу «мэктиэлээһин»—информация рыногар дьыала турутун көрдөрүү буолар. Ханнын да регламеннаыр аҥал турук оруолугар дьулуспат. Кылаабынай соругуан журналистар болҕомтолорун киниилэр обществоо иннигэр эппиэтинэстэригэр туһаайыы, Конституция уонна маассабай информация туһунан сокуон бултуччу тутуһуллуохтааҕын эссе төгүл тоһоҕолоон бэлиэтээһин итиэннэ этическэй кодексы оногоруута уонна быһаччы олохха киллэриигэ көҕүлээһин буолар.

■

М. Е. НИКОЛАЕВЫ КЫТТА КӨРСҮҺҮҮ

От ыйын 17—18 күннэригэр СР Президенэ Михаил Николаев республика хаһыаттарын уонна сурунаалларын редактордарын кытта көрүстэ. Онно бу таһаарыылары үбүлээһин источниктарын уонна механизмын туһунан боппуруос дьүүллэһилиннэ. Президент уонна сорох редактордар саҥаларынан, маассабай информация тэриллиилэрин өйүүр аналлаах баан эбэтэр фонд аада. Ити көрсүһүүлэр түмүктэриэн чопчу этиилэри бэлэмнии көҕүлүүр болох тэриллиннэ.

СИА.

Самаан сайын үгүннэн турдаҕына республикатаа-ҥы «Огонек» лаҕырга Чурапчы улууһуттан 10 оҕо буоламмыт сыныьанан кэллибит. Оонньоон-көрүлээн эрэ тахсыбатыбыт. Сарсыарда өрүгэр ученайдар философияҕа, психологияҕа үөрэтиллэр. Үөрэхпит, сүрүннэн, экономическай хайысхалаах. «Фирмаларга» арааран оонньоттулар, «Сулустаах чаас», «Брейринг» курдук оонньуулар баалар. Маны барытын Новосибирскайдааҕы государственнай педагогическай институт преподавателлэрэ тэрийэн, салайан ыытталар. Дьарыктыт бүтүүтүгэр дьоҕус бизнеһи тэрийэччэ аттестатын туттардылар.

Лаҕырга сылдьан НГПИ преподавателлэриттэн педагогическай наука доктора Н. В. Салкинаттан уонна старшай преподаватель А. А. Муравьевтан интервью ылаттаатым. Миэнтан аллара ону билэҥиннэрэхпин баҕарабын.

—Надежда Владимировна, институккут туһунан кылгастык билиһиннэрэ түспэккин эҥ.

—Институппут 10 факультеттаах. Нуучча тылын уонна литературатын факультета психология уонна нуучча тылын, литературатын үөрэтии идэлэрин биэрэр. Математика, информатика, менеджмент факультета прикладной экономикаҕа уонна информатикаҕа хайысхалаах. Мин бэйэм технология уонна предпринимательство факультетыгар преподавателлиибин. Биһиэхэ России барыы мунуктарыттан, ол иһигэр Саха сиригиттэн эмиэ, ыччаттар үөрүнэ кэлэллэр.

—Идэлэрин баһылыыр иннигиттэн студеннар үөрэххэ тардыһыылара күүһүрдэ диэллэр. Ити тоҕо оруннаҕый?

—Биһигэн кэмнэ үрдүк үөрэх суолтата кыргыһыр, үрдээтэ. Ол да иһин үүс студеннар үчүгэйдик дьарыктанан соптоох болыммаҥнаан ылларга кыһанар буоллулар. Итинник бэйэм үлэбиттэн ылан холобурдуубун. Преподавателлиэрим таһыынан Новосибирскайга экспериментальнай оскуолалаахтыын уонна өбүгэ үөрэхтээһиннэгэ экспериментальнай кинилээхпин. Олорго программаларбытын бэрсибэлээн, үчүгэй түмүктэри олохха киллэрэбит.

—Предпринимательствоҕа сыһыаныҥ?

—Предприниматель диэн үлэтин-хамнаһын көрүнүттэн тутулуга суох быһыыны-майгыны үчүгэй өрүгэр уларытарга уонна онтон материальнай да, интеллектуальнай да барыһы ылларга дьулуһар киһи. Кини саҥаттан куттаммакка, иннин диэки баран иһиэхтээх.

—Саха сирин оҕолорун кытта дьарыктанан баран туох түмүккэ кэллиҥит?

—Сыалбытын ситтибит дии саныыбын. Мин Саха сирин оҕолорун кытта үлэлээбиппиттэн дуоһуйдум. Кинилэр предпринимательствоҕа дьоҕурдаахтарын таһыынан бэрээдэктээхтэр, цизһиэйдэр, үтүө саналаахтар, аһаҕас дуоһалаахтар.

—Андрей Анатольевич, оттон Эйигиттэн быһаччы экономикаҕа сыһыаннаах ыйытыахпын баҕарабын, политология бинир улахан салаатын быһыытынан. Бэйэҥ олоххор экономика туох оруоллаах диэй? Билиҥиҥ кэмнэ ханнык идэ ордук суолталаах дии саныыгын уонна ону ханна үөрэнэн ылыахха сөбүй?

—Биллэн турар, улахан оруолу оонньуур. Күннэҕи олохпуттан-дьаһахпыттан саҕалаан, дьиэ кэргэним бюджетын хаҥатыы уонна ону көдьүүстээхтик аттаран туттуу мин моонньубар суктэриллэр. Чаанньык предпринимательство кинигиник таныйдэ. Оной эйбэх иһин дьарыктанар. Холобур, фирмалар директордара, бинин дьарыктанар. Холобур, фирмалар директордара, баннеардар, маркетологтар, менеджердар. Тоҕо диэбэккэр, тус бэйэ иктэриэҥэ баар буолла. Үлэни обтэххэ, тус бэйэ иктэриэҥэ баар буолла. Үлэни обтэххэ, туспа бэйэ иктэриэҥэ баар буолла. Ол иһигэр Дьуон Дьаҥылы поэзиятын Былатыан Ойуунускай бэйэтэ үрдүктүк сыаналаммыта биһиэхэ эмиэ эбэҕэ этэр.

Бу кинигэттэн уон аҕыс саҥыттан айар үлэнэн дьарыктаммыт, хара өлүөр диэри сүүрбэ түөрт сыл тохтоло суох саха уус-уран литературата сайдыытыгар олоҕун бүүс-бүтүннүүтүн анаабыт, патриот-поэт Дьуон Дьаҥылы туһунан бэрт сиһилии билисиспиппиттэн үөрэбин. М. П. Ефимов—Батыйахаан, поэттар Виктор Баишарин, Алексей Бродников, учууталлар И. К. Макаров, Д. А. Илларионов, Н. А. Дьячковскай, В. Г. Анисимов ахтыылара поэты киһи быһыытынан аҕаарчыта өрдүк чутаһаталлар. Кини дьиэ кэргэнигэр П. А. Ойуунускай кыргыттара Сардыана уонна Сардаана интиллибиттэрэ, бинир дойдулааҕа доҕоро, Хатылы учуутала Петр Николаевич Федоровы кытта суруйсуута бу үлэни сылаас тыынныллар.

Поэт, тылбаасчыт, олохха күүстээх таптальын туоһутунан иннин фронтан «Уйбаанчык» диэн саха бастакы хоһоонунан романын рукописьын ыытан «Хотугу сулус» альманах бастакы, иккис кинигэлэригэр бэчээттэппитэ буолар. Сэмэн Тумат саха литературатыгар ыардык сабардаабыт нигилистическэй сыныан кэмнэр биллиилээх суруйааччыларбыт кэпиэлэрин комускээһин суолун-иһин тобуларга охсуһуулэрин бинир чаҥыахай бэрэстэбиитэллэриэ—Дьуон Дьаҥылыны барыы өртүнэн эргиччи иннэ аҕаарчыта сиһилии билиһиннэрдэ. Бу—уустук суруйуу, мыыдыр үлэ. Автор поэты айымныы нэҥүө эрэ көрбөкө, кинини тулаалыыр общественнай ой-саная эйгэтин, кини мөккүөрүн кытары дьүөрэлии тутан ырыпытын сөбүлээн ахтым. Бу үлэни автор 1970 сылтан «Хотугу сулуска» таһаарбыт бастакы ыстатыйатыттан саҕалаан өр сыллаах, дьулуурдаах үлэтин түмүгүн быһыытынан тус бэйэм үрдүктүк сыанабылыыбын.

Сэмэн Тумат Дьуон Дьаҥылыны эпическэй далаһыннаах, новатор поэтынан аҕаарын кытта толору сөбүлэһэбин. Баара эрэ 42 саастаах күн сиригэр күрэхмат киһи диэтахха, учууталлаан, Улуу сэриилэр үрдээн тахсыбыттара кэрэхсэнэр. Кыдал алааһыттан. Түөйэ үрэҕиттэн төлкөлөнөн, уунуу-уоту өртөтүнан тэлэн, саха тыллаах тапталлаах поэта, тылбаасчыта буолан тереебут төрүт литературабыт биир төйүү үлэһитинэн биллибит Гаврил Иванович Макаров—Дьуон Дьаҥылы поэзиятын Былатыан Ойуунускай бэйэтэ үрдүктүк сыаналаммыта биһиэхэ эмиэ этэр.

Бу кинигэттэн уон аҕыс саҥыттан айар үлэнэн дьарыктаммыт, хара өлүөр диэри сүүрбэ түөрт сыл тохтоло суох саха уус-уран литературата сайдыытыгар олоҕун бүүс-бүтүннүүтүн анаабыт, патриот-поэт Дьуон Дьаҥылы туһунан бэрт сиһилии билисиспиппиттэн үөрэбин. М. П. Ефимов—Батыйахаан, поэттар Виктор Баишарин, Алексей Бродников, учууталлар И. К. Макаров, Д. А. Илларионов, Н. А. Дьячковскай, В. Г. Анисимов ахтыылара поэты киһи быһыытынан аҕаарчыта өрдүк чутаһаталлар. Кини дьиэ кэргэнигэр П. А. Ойуунускай кыргыттара Сардыана уонна Сардаана интиллибиттэрэ, бинир дойдулааҕа доҕоро, Хатылы учуутала Петр Николаевич Федоровы кытта суруйсуута бу үлэни сылаас тыынныллар.

Поэт, тылбаасчыт, олохха күүстээх таптальын туоһутунан иннин фронтан «Уйбаанчык» диэн саха бастакы хоһоонунан романын рукописьын ыытан «Хотугу сулус» альманах бастакы, иккис кинигэлэригэр бэчээттэппитэ буолар. Сэмэн Тумат саха литературатыгар ыардык сабардаабыт нигилистическэй сыныан кэмнэр биллиилээх суруйааччыларбыт кэпиэлэрин комускээһин суолун-иһин тобуларга охсуһуулэрин бинир чаҥыахай бэрэстэбиитэллэриэ—Дьуон Дьаҥылыны барыы өртүнэн эргиччи иннэ аҕаарчыта сиһилии билиһиннэрдэ. Бу—уустук суруйуу, мыыдыр үлэ. Автор поэты айымныы нэҥүө эрэ көрбөкө, кинини тулаалыыр общественнай ой-саная эйгэтин, кини мөккүөрүн кытары дьүөрэлии тутан ырыпытын сөбүлээн ахтым. Бу үлэни автор 1970 сылтан «Хотугу сулуска» таһаарбыт бастакы ыстатыйатыттан саҕалаан өр сыллаах, дьулуурдаах үлэтин түмүгүн быһыытынан тус бэйэм үрдүктүк сыанабылыыбын.

Сэмэн Тумат Дьуон Дьаҥылыны эпическэй далаһыннаах, новатор поэтынан аҕаарын кытта толору сөбүлэһэбин. Баара эрэ 42 саастаах күн сиригэр күрэхмат киһи диэтахха, учууталлаан, Улуу сэриилэр

Кыайыы күнүттэн 50 сыл аастА. Оттон ол кыайыыны аҕалбыт дьон аҕыйах туралларыгар.

Волгоградка сэриилэр ветераннарыгар анаммыт стационар 300 киһиэхэ суоттаммыт. Манна үрдүк идэлээх специалистар, үлэлиллэр эрдэлэр, эмп-томп сыаната ыараханыттан ырыт туу да гынар кыахтара суох буолар.

Снимокка: сэриилэр ветераннарыгар А. Н. Духанин.

(РИТА—ССТА).

ТУҺАЛААХТЫК СЫНЬАННЫБЫТ

„ҮЙЭБИН ЫЛЛААН ӨЛҮӨҔҮМ“

(СУРУЙААЧЧЫ СЭМЭН ТУМАТ «ДЬУОН ДЬАҤЫЛЫ» ДИЭН КИНИГЭТИГЭР САНАА АТАСТАҺЫЫТА)

үрдээн тахсыбыттара кэрэхсэнэр. Кыдал алааһыттан. Түөйэ үрэҕиттэн төлкөлөнөн, уунуу-уоту өртөтүнан тэлэн, саха тыллаах тапталлаах поэта, тылбаасчыта буолан тереебут төрүт литературабыт биир төйүү үлэһитинэн биллибит Гаврил Иванович Макаров—Дьуон Дьаҥылы поэзиятын Былатыан Ойуунускай бэйэтэ үрдүктүк сыаналаммыта биһиэхэ эмиэ.

Бу кинигэттэн уон аҕыс саҥыттан айар үлэнэн дьарыктаммыт, хара өлүөр диэри сүүрбэ түөрт сыл тохтоло суох саха уус-уран литературата сайдыытыгар олоҕун бүүс-бүтүннүүтүн анаабыт, патриот-поэт Дьуон Дьаҥылы туһунан бэрт сиһилии билисиспиппиттэн үөрэбин. М. П. Ефимов—Батыйахаан, поэттар Виктор Баишарин, Алексей Бродников, учууталлар И. К. Макаров, Д. А. Илларионов, Н. А. Дьячковскай, В. Г. Анисимов ахтыылара поэты киһи быһыытынан аҕаарчыта өрдүк чутаһаталлар. Кини дьиэ кэргэнигэр П. А. Ойуунускай кыргыттара Сардыана уонна Сардаана интиллибиттэрэ, бинир дойдулааҕа доҕоро, Хатылы учуутала Петр Николаевич Федоровы кытта суруйсуута бу үлэни сылаас тыынныллар.

Поэт, тылбаасчыт, олохха күүстээх таптальын туоһутунан иннин фронтан «Уйбаанчык» диэн саха бастакы хоһоонунан романын рукописьын ыытан «Хотугу сулус» альманах бастакы, иккис кинигэлэригэр бэчээттэппитэ буолар. Сэмэн Тумат саха литературатыгар ыардык сабардаабыт нигилистическэй сыныан кэмнэр биллиилээх суруйааччыларбыт кэпиэлэрин комускээһин суолун-иһин тобуларга охсуһуулэрин бинир чаҥыахай бэрэстэбиитэллэриэ—Дьуон Дьаҥылыны барыы өртүнэн эргиччи иннэ аҕаарчыта сиһилии билиһиннэрдэ. Бу—уустук суруйуу, мыыдыр үлэ. Автор поэты айымныы нэҥүө эрэ көрбөкө, кинини тулаалыыр общественнай ой-саная эйгэтин, кини мөккүөрүн кытары дьүөрэлии тутан ырыпытын сөбүлээн ахтым. Бу үлэни автор 1970 сылтан «Хотугу сулуска» таһаарбыт бастакы ыстатыйатыттан саҕалаан өр сыллаах, дьулуурдаах үлэтин түмүгүн быһыытынан тус бэйэм үрдүктүк сыанабылыыбын.

Сэмэн Тумат Дьуон Дьаҥылыны эпическэй далаһыннаах, новатор поэтынан аҕаарын кытта толору сөбүлэһэбин. Баара эрэ 42 саастаах күн сиригэр күрэхмат киһи диэтахха, учууталлаан, Улуу сэриилэр

уонуордаан, ыараханнык баһыраан, сэриилэр ветераннара буолан, сүрэҕин баҕатынан иккис үрдүк үөрэҕи бүтэрэн, 23 саастаах салалта өртүттэн эккирэтиһиигэ түбэһэн, ол да буоллар, уон сыл тохтоло суох айан А. С. Пушкин аар-саарга аатырбыт «Евгений Онегин» диэн поэматын сахалыы саҥардыбыт Дьуон Дьаҥылы, ырдьыга даҕаны, хорсун олоҥу олорбут патриот-поэт буолар. Бу поэманы тылбаастаабыт бары суруйааччылар Государственнай бириэмийэҕэ түһэриллибиттэрэ, ол иһигэр Дьуон Дьаҥылы эмиэ. Ону баара Саха сиригиттэн «кимнээҕэ биллибэт дьон» хара санаалаах сурукпутара хайыы-үйэҕэ тийэн харгыстаабыта саха сирэйдээҕи барыбытын күн бүүгүнгэ диэри сэтэрдар. Оннооҕор Амма Аччыгыйа курдук ытык-мааны кырдьаҕаһы Багдарыын Сүлбэ туох санаатын «күрүөтэ суох оҥоо киирбиттин» сирэйэ-хараҕа суох саҥарбытын сатаан саныаабатын... Хата, учууталым Михаил Андреевич Чооруоһап народнай суруйааччыбытын комускээн саамай сөптөох хардыны биэрбититтэн олус үөрэбин уонна учууталбар махталбын этэбин.

Сэмэн Тумат «Евгений Онегин» тылбааһыгар Н. Н. Павлов—Тыаһыт, Феоктист Софронов, учуутал П. И. Федоров Дьуон Дьаҥылыга көмөлөспүттэрин, сүбэ-ама буолбуттарын сиэрдээхтик бэлиэтиир. Айылҕаттан улахан айдарыылаах фронтовик-поэт кыргыһыы хонуутуттан суруйбут хоһоонноро саха саллаатын ис санаатын, баҕатын, олоххо дьулуурун, күүһүн олус арылхайдык аҕаарчыларга арыйбыта, манна барыта баар: дуоһа долгуйуута, коруоттар доҕордоһуулара, кыр остооҕу утары өс-сиэс, кыайыыга бигэ эрэл. Хас биирдии саллаат баҕарар баҕата «хаһан сэриилэр бүттэҕина...» диэн тылларга түмүллэрэ.

Суруйааччы, саха уус-уран литературатын туруу үлэһитэ, биир дойдулааҕым С. А. Попов—Сэмэн Тумат поэт-фронтовик Дьуон Дьаҥылыны баай иэйиилэстибэтин өр кэмнэ дьулуһан чинчийэн, үөрэтэн, алдьах сэдах матырыйаалларын хомуйан олус кэскиллээх дьыаланы саҕалаан, улахан суолталаах, дьоһуннаах үлэтэ күн сырдыгын көрбүтүнэн истиҥник эҕэрдэлиибин уонна кини айар үлэтигэр саҥа ситиһиилэри баҕарабын. Байытын көлүөнэтин комускаспит «үйэтин ыллаан өлбүт...» Дьуон Дьаҥылы тырым ырыатын ыллаабытынан, хоһоонун доргуйутунан тыыннаах эргиллибитин журдук саныатым, бу дьоһун үлэни аҕаан баран... Авторга махтал буоллун!

Дмитрий ДИРИНСКЭЙ.

учуутал, саха литература, «Дириҥ уоттара» айар түмсүү салайааччыта.

Надя КОЖУРОВА.

Сайыны быһа эмиэ да Анаабырга, эмиэ да Уус-Алданга ананыах курдук буола-буола кыайан быһаарылыбакка сылдьан баран, атырдьах ыйын иккис аҥарыгар үөрэх министрэ С. С. Сюльскай приемутар ыҥырыылыныыбыт. Доҕорум Михаил Семенович Федоровтыын сарсыарда таттан уочараттаан эбиэт чугаһыгар министрэ дьэ киирэр буоллубут. Михаил урут киирэн баран, аҕыйах дорҕоонноох саҥалар ыаҥыларыттан бэрт сотору сирэйэ дьэс кытаран таттэрү таҕыста уонна миигин «Киириэн үһү» диэт, аллаҥ туора хааман биэрдэ.

● АХТЫЫ

„НОХОО“ ДЭППИТ СЫЛЛАРЫМ

Киирэн бэрт симиктик дорооболоммуттар Семен Семенович утары туран кэллэ уонна илиитин уунан дорооболосто. Улаханнык салла-салла министр илиитин тутар кыһа буоллум. Уҥуу-киэҥи кэпсэтэ барбакка, мин комсомол чилиэнэ буоларбын биэрдим:

—Комсомолец партия сорудаҕын толоруохтааҕын билэҕин?—диэн ыйытар-соруйар иккиардыгын эттэ.

—Билэбин,—диибин хап-сабар.

—Чэ, оччоҕо маннык: партия эйигин Өймөкөөн оройуонугар учууталлыы бар диэн соруйар. Хоту оройуоннарга учуутал тиийбэт, кинн оройуоннар курдук буолбатах. Дьэ, онон туох диигин, сөбүлүүгүн дуо?

Сибиигин аҕай партия сорудаҕын толоробут бигэргэтэ турбут кыһа «сөбүлүүбүн» диэбиппин күлтаабым эрэ истэн хаалла. Быһаарылыннаҕыт ол.

Баччаанга диэри ол-бу бириҥиинэн тарда сатаабыт бириҥээстэрэ, бухгалтерскай ахсаннара дөбөт баҕайытык бүтэ охсон, илиибитигэр хаһан да туппатах дэҥэй харчыланан, Өймөкөөнгүүр буолан хаалларыбыт. Миэхэ тэриллэрим туох кэлиэй, утуйар тэҥэспин кытта (оччоларго ыраах эбэ) соҕотох ымаадаан сыыстаахпын ыллым да бүтэр. Михаилы пйэтин, бэлиэтэрин көҥөрө дойдулаата. Мин Абыйга, Муоҥаҕа барар биирдэ үөрэммит таҕаарыстарбын көрсөн аргыстаһар буоллубут. Өймөкөөнгө бараҕаны Устинья Никитична Нестереваллыын иккиэбит.

Самолекка билиэт атыылаһабыт. Өймөкөөнгө хаар түһэр диэн самолету көтүппэтэ. Итиҕэйиэ суоҕун курдук, маннык. Дьокуускайга, киһи буйар куйааһа. Хас да күн аэропорка ыраммыбыт да, самолет көппөтө. Оттон үөрэхпит аҥыллыбыта өр буолла. Кэмиэ-кэнэҕэс, балаҕан ыйын 11 күнүгэр, дьэ көтөр буоллубут. Михаил дойдутуттан дьонун көҥөрөн киллэрбитэ да, билиэтин хойут ылбыт буолан, биһиэхэ хаалларга тиийдэ.

Самолеттаабар буолуох, массыынаҕа да аҕыйахтык олорбут киһи. «Ли-14» диэн оччотооҕу самолекка олорор чиэстэниим.

Суолбут иккис аҥарытын саҕаламмыт «адаардаах арааастаах таас Дьааҥы» хайаларга баранныах быһыылара суох, уҥуордара баара көстүбэт. Хата, аны хаарыынан бүрүллэн бардылар. Олорсон иҥэччилэр Өймөкөөн порудутар чугаһаатыбыт диэтилэр эрээри, хаарыынан бүрүллүбүт адаар таас хайаларын уратыны көрбөккө иҥэбин. Самолет намтаан истэҥинэ биирдэ хайалар быыстарыгар намтал сир баарын дьэ эйдээн көрдүм. Тэйиччи аҕыйах дьиэлэрдээх бөҕүөлэк баар быһыылаах. Порпут даҕаны 5-6 дьиэлээх эбит. Кэлин истибитим сэрии саҕана Америка көмөҕө биирдэ самолеттара тохтоон, хонон эмиэ сүүнэ улахан портара эбитэ үһү. Билиэ сэрии бүтэнин сылларыгар биһиги үрдүбүтүнэн уон биирдии буолан эмиэрилэйэн аҥар самолеттар эбит буоллахтара.

Портан Тоҥторго массыына барар буоллаҕа. Биһиги бэстин соҥуобайы төлөөн барыстыбыт. Көбүс-көҥө огоһуулаах суолунан, мин көрдохпүнэ, сүүнэ улахан таас хайаны көрдө-көрбүтүнэн уунутары сириэлэтэн иҥэбин... «Тыын хайаҕа кэтэлэрин гынныбыт» диэн саҥаан эрдэхпинэ, массыынабыт аҥаарыгар илии диэн эрилийэ. Өр буолбатыбыт, аны огоһуулаах суолбутуттан туораан, аҥалаах-дьаллалаах буор суолунан иҥнэл-таҥнал түһэн хоту диэки биир үөһэттэн көрбүт аҕыйах дьиэлээх дэриэбинэбитигэр киирэн кэллибит. Итиҕэ биигин илии-арааа диибиҥ да, оччоторго дьиэр, хотубун соҕуруубун букатын да сүтэрэн кэбиспитим. Суоллардыбыт биһиги тиийэн таһаарбыт почтатын кытары биир ыраахтаах дьиэ таһыгар сүүнэн кэбиһэн баран, курааах кузовын талыгыратан төттөрү бара турда.

Устинья Никитична миигин малбыт таһыгар хаалларан, ыйдаран көҥүс үҥүор турар оскуолаҕа кэпсатиһа барда. Утуйар тэҥэспэр өйөөн миигэ аҕаҕа сыттахпына: «Нохоо, өҕускун аҕаллым»,—диэн оҕо эҥээрийэ саҥата иҥилиннэ. Бэркэ тарбаран аҕаа сыппыт киниэхэбиттэн арахсан көрө түспүтүм, биир кырачаан кыыс сылаанхай сыарҕаҕа көлүллүбүт оҕуһу булгута турар эбит. Уҥуутат аатыгар киһи «нохоотон» кыыйа саныатым.

—Тообуом, үөрэнэҕин дуо?

—Үөрэнэбин.

—Хаһыс кылааска үөрэнэҕин?

—Ньуул кылааска.

Бу оскуолаҕа түбэспит киһи итиэ «ньуул» кылаас үөрэнээччитин кытары көрсүөххэ сөп эбит эҥ эрэ диэн саныатым. Онтон лаппыйан аҥтын-суоллун мыйыталаһыах иккиардыгар кыыһым, кэлбитин курдук тыаһа-ууһа суох, эҥэс гынан хаалбыт. Ол курдук көҥүс уҥуор оскуола диэриэ өртүгэр турар дьиэлэр диэки сүүрэн эрэр эбит. Оныук учуутала бэрт маарыннаабат, бэл сэттэ саастаах кыысчаан мыына көрөр, оҕо көрүгүнэх киһи эбитим буоллуо Өймөкөөнү бастаан оттөйөрбөр—1948 сыллаах балаҕан ыйыгар.

Сэниэним диэн туруом дуо, малбын сыарҕаҕа тиийэн, өҕускун көлүйэн, оскуола диэки хаамтаран эрдэхпинэ, Устинья утары тиийэн кэллэ.

Итиҥ түүн бу Томтор начаальнай оскуолатыгар хонон, сарсыарда дьиҥнээх Өймөкөөнгө атынан барар буоллубут. Барыахпыт иннинэ оскуола сэбиэдиссэйэ Константин Федорович Егоров хоһуттаан тахсан (оскуола биир кылааһыгар олороллор эбит): «Полов, малгын хаалларт, манна үлэлии кэлиэҥиз. Бу суруту районо сэбиэдиссэйигэр кэдьэн биэриэр»,—диэн баран тэтэрээт илиитигэр көннөрү бүк тутуллан оҥоһуллубут кэмбиэри туттаран кэбистэ. Итиҥ кэмигэ бу оскуолаҕа сэбиэдиссэйи таһынан соторутааҕыта сэттис кылааһы бүтэрбит, маннааҕы иэйилиэк кыыһа Галина Винокурова учууталлыыр эбит этэ.

Күнү быһа аҕаннаан Өймөкөөнү киэһэлик буоллубут. Оройуон киниигэр соҕотох сэттэ кылаастаах оскуола баара аҥыллыбыта уонтан эрэ тахса хоммут буолан, учууталлартаан кими да көрсүбэкэ, районоҕа тиийэн сурукпун Иван Алексеевич Винокуров диэн сэбиэдиссэй эбээйинэйин толорон олорор аҕамсыйбыт киһиэхэ туттаран кэбиһэбин. Билэ Томторго учууталлаан эрэр Галина ныыс үлэбиттэн уурэтыт диэн эмиэ Нестереванан сурук ыытыт эбит. Онон ойдоотон иккиэн Томтор оскуолатыгар тоннөөр буоллубут.

Томторго кэлэн бэлэмнээтин уонна иккис кылаастары үөрэтэргэ аканным. «Ньуул» кылааспар түбэстим эрээри, бастакы уруокпар миигин «нохоо» диэбит кыыһы кыайан ааҕаран ылбатым. Барыта да маарыннаһыахха айылаах кырачаан дьон, саҥа учуутаны тургутардьыа, оҥой-соҥой көрөн олороллор. Төһө да биирдии-биирдии туруоран аҕаттарын-суоллаттарын билсибитим иҥин, хайаҕыт инэхэ оҕус ылдьэн биэрбитэй диэн ыйыталаһар хайдах эрэ олуоха эбитэ буолуо. Оны биэс сыл аҥыстын кэнэ, ол «ньуулларым» начаальнай оскуоланы бүтэрэр үөрүүлэрин бөлүэтэлэри, манна улаханнык ыытыллар Эбэ хайатын үрдүгэр (биэс портан тахсарбар кэтиллээри гынным диэн куттаммыт хайам) үөрэ-кэтэ, күө-дьаа кэпсэтэ олорон билбитим—Уля Дигилова эбит этэ.

Итиҥ кыһын биэс кылааһы үһүө үөрэтэн кыстаабыппыт. Константин Федорович аҕыйах саҥалаах, кими да быһа-хото мөҕө-этэ сылдьыбат, нүһэр көрүгүнэн, туохха да уолуһуйуо суох айыгаах холку быһыытынан киһини толуннэрарэ, ыытыгатара. Кини аргыый аҕай, кыратык иккиэ өртүнэн ингэнэрэн, чиҥ-чиҥник үгэнэн иҥэрин көрдохпүтүнэ, оҕолордуун, учууталлардыын боччумура, чуумпура түһэрбит.

Миигин кэнилиэнэ комсомольскай тэрилтэ секретарынан талан кэбиспиттэрэ. Аны оскуолабар пионер баһаатайбын, бөҕүөлэкпэ агитатордыын. Эмиэ да ыччаттарга пропагандистыыбын, үүс-ураа самодеятельность туһугаан миигиэ суох ыытыллыбат. Онон, быһата, хара маҥнайгыттан үлэ үөһүгэр төбөм оройунан түһэбин.

Үйэбэр аан бастакы дакылаатпыт алтынньы 28 күнүгэр комсомол 30 сааһыгар аҕаан оҥорбүт. Хас эмэ күнү быһа библиотекабыт сыыһыгар тиийэн хаһыан, сыра-хара бөҕөтөн бэлэмнэммит тезисиҥ уонтан эрэ тахса мүнүүтэҕэ таҥнары суоҥуйан кэбиһэбин. Дакылаат кэнниттэн буолуохтаах концерт ыытыллыахтара кылгас буолан баран үчүгэй дакылааты оҥорбүн, маладьыас диэн хайааталлар да, ол миэ уу сүүрүгүн курдук аҕаан биэрбиппиттэн төһиитүн өйдөөбүттэрин билбэппин.

Ханна баҕарар буоларыа курдук, ыччаттар саҥа кэлбит киһини холоон көрөөччүлэр. Оныук экзаменнаах миэ да куоппатаҕым. Биирдэ Үрэх Үрдүн ыалыгар агитатордаан баран кэлээри дьиэ таһыгар тахсыбытым Николай Винокуров—Нуламинэнтэбис диэн ааттыыр уоллара иккиэ буолан табанан Томтордооааттыыр уоллара иккиэ буолан табанан Томтордооору турадлар эбит.

—Петр Сидорович, кэл, доҕор, сыарҕаҕа олор,—диир Николай.

Аа-дьуо хааман тиийэн саҥардыы олоруох буолан аа-дьуо хааман тиийэн саҥардыы олоруох буолан эрдэхпинэ, киһим табаларын соруйда да, миэстэлэриттэн ыстаан кэбиһэр кэтэлор эбит. Сыарҕаны сыыһа олорон, хаарга лах гына түһэбин. Ыстаан турар, кыбыстыыбыттан да, табалаах киһиэн сатыы аккирэтэбин. Күһүнгү эттээх таба ситтэрэ сылдьыа дуо, хата, киһим сотору тохтотон, күлэ-күлэ олорто.

—Күһүнгү таба сыарҕатыгар түргэнник олоро охсор баҕайыта, оттон мрбыт сааскы таба таһыыр бөҕөөн хоҥноотчу, онно олоро охсорго тиэтэйбэккин,—диэн үөрэтэр киһим.—Эн бэркэ сүүрэр эбиккин, мин таһы-быһа куотуом дии саныабытым, атаххынан учүгэй быһыылаахха,—диэн чиҥчилээччи буолар.

Өктөөп быраабыныыга тиийэн кэллэ. Концерт кэнниттэн бөҕүөлэккэ соҕотох гармонист Дмитрий Винокуров доҕуһуолунан маассабай үҥкүү буолла. Мин баччаанга саастар диэри үҥкүү диэни сатаабаллыын. Ыччаттар эргичиҥэллэрин көрө олордохпуна, биир эдэрчи дьахтар чуо хааман кэлэн, үҥкүүгэ ыҥырда.

—Сатаабаппын эҕ,—диибин, кыбыстан сирэйим чохчо баттаабыт курдук быһыылаах.

—Үөрэхтээх оҕо күһаҕан тыа дьахтарын кытары үҥкүүлүөн дуо?!—Дьахтарым улаханнык өһүргэнэн, төттөрү күрбачыс гынан хаалла.

Училищеҕа үөрэнэр сылларбар оҕолору кытаанах уопсайга олорботох буолан, кинилэр көрдөрүгэр дарыгар, ооньууларыгар үҥкүүлэриэр кыттыспатым, үөрэммэтэҕим куһаҕана итиэ. Кырдьык даҕаны, онно саанан көрдөххө, учуутал аттаах киһи, сатаатар, маассабай үҥкүүнү сатаабата олуоната сүрдээх эбит. Хайаан да үҥкүүлүү үөрэнэххэ сатаныыһы дии саныатым. Үөрэттэрбитим. Кэлин, бастакы фестивааллар сылларыгар бэл сцена сирдэрбэт үҥкүүнүтэ саҥа үҥкүүгэ дьону үөрэтэр киһи буолбутум.

Оскуолабытыгар Сеня, Тома, Андрей, Уля Громовтар диэн эбээн оҕолоро бааллара. Кинилэри кытары бэйиэрин тылларыынан кэпсэтээри үөрэттэрэ сатаан кэбиһэбин. Дьонум туох да туһаны биэрбэттэр. Онтон, арааһа, эбээнэйтэн соҕотох комсомолец Павел Громовы үөрэтэригэр көрдөһөбүн. «Дорообо!», «Хайдах олороҕут?» эҥин диэн тылларга «үөрэттэ»... Биирдэ кыһын кини аҕата Дмитрий оҕоньор калбитэгэр саҥа үөрэммит тылларбынан эбээнин кэпсэтэр киһи буоллум. Оҕоньорум сирэйбин-харахпын көрөн баран, ким эрэ соруйан дьиэбэлэбитин сэрэйдэ быһыылаах:

—Эйигин ким итинник саҥарарга үөрэттэ?—диэн ыйытта.

—Эн уолуҥ Павел.

—Мин кинини соҕун көрүөм, итиҥ куһаҕан тыл, аны итинник саҥарыма,—диэн турда кырдьаҕаһым.

Кырдьаҕас киһини улаханнык саҥарбыппыттан кыбыстан, итиэн эбээн тылын үөрэтэр дьарыкпын тохтотоорго тиийбитим.

Оҕолорбун эбээнин ыллата сатаан көрөбүн. Тома сатаҕаппын диэн аккаастанар, Күһэйин быһыытынан Сеня ыллаан көрөр да, кыбыстан, сыттыгар умса түһэн сытан ыллыыр, саҥата иҥиллибэт. Араастаан аттаһан да, модьуйсан да көрөбүн, адьаһын аҥаастык ыллаабат. Дьиҥнээн, сахалыы сүрдээх үчүгэйдик ыллыыр, ыллаас биир бастыҥ үөрөнээччитэ, маны кыыһым Тома ыллыа этэ, ол, кыра оҕуһу саҥата иҥиллибэт буолан испит оччотооҕу политика содулунан, эбээнин ыллыырын иҥитиннэрбэтэҕэ. Кини иҥэтинэн төрүттэрэ, ийэтэ Екатерина даҕаны байаларын тылларынан бэртээхэй ырыаһыттар эбит.

Үөрэх дьыла бүтэн, уопускабар дойдубар сылдьан баран, атырдьах ыйыгар төннэн тиийбитим Константин Федорович, үөрэх саҕаатын сэбиэдиссэйинэн аҥаан оройуон киниигэр көҥөн киирбит. Нестерева ыллырыын барыан иннинэ саахсаламмыт институт студента биир дойдулааҕар И. А. Аргуновка кэргэн тахсан Дьокуускайдаан турар. Онон оскуолабар чөрөөн соҕотох хаалбыннан, Сатаан бардахха, 1949 сылтан саҕаламмыт өрт уота үлэнэ-хамнаһы майэйдэн да буолуо, оскуолабытыгар туох да өрөмүөн ыытыллыбатах. Быстах өрөмүөн онон-манан ыыттарбыта буолан баран, атырдьах ыйдаҕы сүбэ мунньахха Өймөкөөнгө киирэбин. Миигин оскуолабар сэбиэдиссэй оҥорбуттар. Атын учуутал диэн суох. Мустар, педучилищелар түөрт сылларыгар буолан хааланнар, саҥа выпуск суоҕа, онон саҥа учууталлар кэлбэтэхтэрэ. Кини булларбыт эрэ ыытыахпыт, лахсан үлэлээн эр диэн төттөрү ыыталлар.

Балаҕан ыйа тиийэн кэлэр, учуутал суох. Саҥа үөрэх дьылын соҕотоҕун аҕабын. Оҕ курдук биэс кылааһы икки сменаҕа соҕотоҕун үөрэтэн мустаҥа сыыттахпына, ый аҥара буолан баран, Галина Винокурованы ыыталлар. Кыыспар иккиэн кылааһы биэрэн баран, үс кылааһы балтараа сменаҕа үөрэтэргэ

(Бүтүүтүн 4-с стр. көр).

„НОХОО“ ДЭППИТ СЫЛЛАРЫМ

(Бүтүүтэ. Иннин 3-с стр. көр).

тиийэбин. Ити курдук иккис сылбын Галина Прокопьевна Винокуровалыын иккиэйэҕин үлэлэн түмүктүүбүт. Ону таһыгар көҕүрүөхтээҕэр маллаҕы эбиллэ турар общественнай үлэни эбэн кэбис! Ол эрээри үлэлиэргэ тиийиллибитэ уонна, ону күнэйин курдук саная-баҕа, бэйэҥ нэскин толорор курдук ааҕыналарыҥ.

1950—1951 сыллардаах үөрэх дьылыгар онуоха диэри Сордоҥноох начаалынай оскуолатыгар үлэлээбит бинир дойдулаахпын Михаил Васильевич Заболоцкайы эбин биэрбиттэрэ. Дьонум иккиэн анал үөрэхтэрэ суох. Мэхэ бүтүн оскуоланы салайыахтааҕар, уоскай да үлэлээбит опыт кэмчи. Өрөмөөнү ыытарга оскуолаҕа хас да сыл үлэлээбит, бэйэбиттэн аҕа сэбэстаах Михаил Васильевичтан сүбалэтэн көрөбүн да, кинним оччо-бачча көмөлөспөт. Арай Дмитрий Арсентьев диэн хаайыыттан босхоломмут киһини буламмыт бинир кылааспытыгар халаанга оҕох оҥорторобун. Бэйэм кинилэрэ көмөлөһөөччүнэн сылдьабын. Хата, куһаҕан да үчүгэйдээх диэбиккэ дылы, ол киһиттэн кирпичча оҕоҕу хайдах оҥорорго үөрэнэн хаалбытым. Үлэйитим олус бытаан киһи буолан биэрдэ. Күн чэҥэрэтигэр сүөдэҥнэһэн бинир эрэ оҕоҕу бүтэрдибит. Атын кылаастарга буочука оҕохтордоохпут. Тиэтэтэн да туһа суох. Кыыһырдаҕына аккаастаан кэбиһиэн сөп. Оччоҕо ол бинир да оҕохпут сиппэккэ хаалаҕына көҥүлэ этэ.

Бу Уус-Алдан өрөйуонуттан төрүттээх, дэгиттэр дьоҕурдаах киһи этэ. Маһынан да, көмүһүнэн да сатаан уһанара, атын да иллэй-туспай быстах оҥоһуктары тэһиллэт буолара, итах да таҥаһын абырахтыыра, тигэрэ. Интернат оҕолорун хаатыгыкаларын улларан абыраабыта. Гитараҕа, мандолинаҕа, балалайкаҕа бэркэ соҥньуурэ. Ол эрээри үтүө-мөкү кэккэлэһэ сылдьар киһитэ этэ. Өлөрбүт харчытын сыыһын барытын кэриэтэ дрыгыга ыытара. Кэлин уһукка биэлэй горячкалаан нэһилиэстэн барбыта.

Киһи тугу барытын сатыахтаах диэн ол мэхэ киниттэн кирбитэ. Оҕолорбор эмиэ онуок ойу-саҥаны тиэрдэ сатыырым. Бэл дьоҕурдаах илии курдуҥуогун үлэлэтэн көрө сылдьыбыттаахпын. Оҕолору дэгиттэр үлэҕэ үөрэтэргэ, биллэн турар, аан бастаан учуутал бэйэтэ барыны сатыыр буолуохтаах. Бэйэм иннибэр онуок соругу туруоруммутум уонна онтон хомойбоппун. Билигин даҕаны киһи барыны сатыахтаах уонна онно кыра саһыттан үөрэнэрэ ордук нольүүстээх буолуон сөп эбит диэн хаһан эрэ 40-тан тахса сыллаҕыта Томтор начаалынай оскуолатыгар сылдьан үөскээн хаалбыт санаабар хаалабын.

1951 сыллаах сайын саҥа учууталлар кэлиталээбиттэрэ. Биһиэхэ Петр Дмитриевич Иванову ыыппыттара. Кини биһиҥки билэ мин Арсентьевтан үөрэммиппинэн халаанканы билиттэҕэ күбулутан саҥардан оҥорбуппут, буочука оҕохтору кирпичччэ көҕүстэбиппит. Оскуола аһылларын чугаһыгар Орджоникидзевскай өрөйуон Хатыгаатын кыыһа Дария Павловна Филиппова учуутальынан кэлбитэ. Онон оскуола кадра дьэ силигин сиппитэ. Аны саҥа тутуллан үлэҕэ киирбит кулуупутугар анал үөрэхтээх Амма уола Ефим Гаврильевич Лазарев сэбиэдиссэйинэн кэлбитэ.

Ити курдук кыра нэһилиэккэ өрөө анал үөрэхтээх үс ыччат бинир нэмиэ кэлэн, улахан сөргэхсийиини үөскэппитэ. Комсомольскай тэрилтэ күүһүрэ түспүтэ. Кулуун үлэтэ биллэрдик түспэн, ыччат түмсүүтэ улаппыта, үлэ-хамнас күөстүү өргүйбүта. Биһиги төрдүөн арахсыспат атастыылар, тэйсибэт доҕордуулар буолбуппут. Туохха барытыгар сүбэлэн сылдьарбыт.

Петр Дмитриевич көҕүлээйиниэн, кини баһиккы хаар түһүөҕүттэн сарсыарда аайы тахсан хаарыыны суунар идэлэнэ сылдьыыбыппыт. Кыһын тохсунньуга салгын 71 кыраадыска тиийэ тымныйбыта. Чахчы тымныы диэн ол этэ. Киһи силэ тута муус буолан хаалара. Маска силлээтэххэ, тас гынан баран төттөрү тэйэрэ. Онуок үлүгэрдээх тымныыга оскуоланы сабар туһунан туох да ыйыы оҥоһуллубатаҕын билигин кэлэн сөҕөбүн эрэ.

Оҕолор эрэйдээхтэр Айаан Күөлэ, Үрэх Үрдэ диэн 5-3 биэрэстэлээх сирдэртэн сатыы тоһуталаһан кэлэхтиллэрэ. Көр, онуу буолуохтаах буоларын курдук саныыллара, дьолго, дэг-оҕол, үлүйүү-тоҥуу тахсыбатаҕар баһыыба. Интернакка олороччулартан ураты иһэлийбэтэх сирэйдээх оҕо ордубатаҕа да, онуу ким да улахаҥҥа ууруох быһыыта суоҕа. Тымныы пэдиэлэ устата турбута, хата, тыала суох буолан абыраабыта. Онно оскуоланы бэйэтин көҥүлүнэн саппыт сэбиэдиссэй, сууттамматаҕына, үлэтиттэн баҕас уһуллуо эбитэ буолуо. Маннык тымныы ити дьыл республика хайа да өрөйуонугар түспэтэҕэ. Онон Өймөкөөн тымныы полюһа буоларын эппитинэн-хааммытынан билэн турабыт.

1952 сыллаах сайын Саха АССР 30 сылын чиэһигэр өрөйуон спартакиадата ыытыллыыбыта. Биһиги нэһилиэкпитигэр эмиэ күрэхтэһии тэриллибиппит. Бу саҥа дьаһалы хайдах ыытар туһунан ыйыыкэрдии, сүбэ-ама баарын өйдөөбөппүн. Бэйэбит туугу сатыырбытынан, хайдах өйдүүрбүтүнэн тэриллэ сатаан көрбүппүт, итэҕэспит элбэх, сыыһабыт-халтыбыт үгүс быһыылаҕа. Өрөйуоннга нэһилиэк хамаандатын тэриэн киирэр былааммыт туолбатаҕа. Сатаан тэриллэтэх буруйгар диэбит курдук, бүтүн нэһилиэк интэриэһин соҕотоҕун киирэн көмүскэн турабын. Өскөтө билигин курдук, ким элбэх чемпионнааҕынан аахсар эбитэ буоллар, бука, 2-с Бороҕон нэһилиэгэ бастыа этэ. 1000 метргэ сүүрүүттэн ураты атах оонньуутугар барытыгар кыайылаах тахсыбытым. Ол эрээри түмүгү бириэмэҕэн, метриэн буолбакка, харах көрүүтүнэн быһааралларга, үс төгүл холонуу диэн суоҕа. Ол барыта түмүк мунутуур үчүгэй буоларын хаҥыстаабыта чахчы. Ол саҕана атахпынан сип кыанар быһыылаабым. «Эх, ол учуутал уол бүтэй аанын билимэт киһи» диэн кэпсэтиллэрин кэлин истибитим. Кырдьык, олбуору үрдүгүттэн, намыһаҕыттан тутулуга суох үрдүнэн көтөргө эрчиллэрим. Ол хорсун, толлуганнаах суох буоларга туһалаах диэн саныырым.

Өрөйуон спартакиадатыгар бириистээх эмиэстэ үгүс өртүн учууталлар хомуйбуттара, буолан баран Чурапчы училищетын бүтэрбиттэр. Ити нэмиэ өрөйуон учууталларын 95 бырыһыаннара кэлии дьоҥнор; кинилэртэн үгүстэрэ чурапчылар этиллэр. Олохтоох дьоҥтон анал учуутал үөрэхтээх Мария Степановна уонна Иван Иванович Готовцевтар эрэ баалларын өйдүүбүн. Анал үөрэҕи, курсу барбакка эрэ ангардас күүс-уох, баҕа саная эрэ көмөтүнэн педагогика диэн «эбэ хотуну» баһылыыр күүчүмэҕэйдээ биллэр. Ол да иһин ким, биһигини, үлэҕэ туох да опыта суох эдэр дьону, анал үөрэхтээхпит эрэ иһин оскуолалар салайааччыларынан анаабыттара эбитэ буолуо дин саныыбын.

Ол курдук, үлэлэрин иккис сылыттан Петр Иванович Сордоҥноох, Егор Сивцев Үчүгэй, Александр Местников Күонта, Дмитрий Сивцев Төрүт начаалынай, Николай Матвеев Тарыҥ Үрэх сэттэ ыллаастаах, Кирилл Пермяков Өймөкөөн өрөө оскуолаларыгар салайааччыларынан үлэлээбиттэрэ. Кинилэр барыа араас сылларга Чуралчы ведучилищетын бүтэрбиттэрин саныатахха, киһи үөрүүнэ, кинэн туттуунан туолар. Эдэр дьоҥҥо итэҕэс-быһаҕас, сатаабат-ыайбат буолуу ханна барыай эрээри (бэйэм эрэ оннук этим), үлэ аартыгын аан бастаан арыйбыт Өймөкөөммүтүн үчүгэйдик саныыр этибит, тыыннаахтар билигин да умнубаппыт, эдэр саас бастакы тапталын курдук күндүтүк, ытыктабыллаахтык саныыбыт диэтэхпинэ, урукку коллеганнарым, бука, сөпсөһүөхтэрэ. Ол да иһин сорохторбут ити уһун, тымныы кыһыннаах, хойуу бырдахтаах, кылгас сайыннаах дойдуну иккис төрөөбүт дойду оҥостон баччаагыта диэри олордохторо, сорохтор көмүс унуохтара онно хаалларбыт.

Дьэ ити курдук «нохоо» дэппит эдэр, эрчимнээх эрдэхпинэ, этэрэ дылы, күөгэйэр күммэр сылдьан министр дьаһалынан «партия сорудаҕын толорон», бастакы сэбиэдиссэйим Константин Федорович Эпитин курдук, «Томторго хаалан» тымныы полюһа дэммит Өймөкөөнгө биэс сыл устата үлэлээн баран, маннааҕы дьонум олохторо таабыллыбакка, төрөөбүт өрөйуонумар төннөн кэлбитим.

1950 сыллаахха олохтоох Екатерина Венэль диэн кыыһы кэргэн ылбытым. Итиннэ сылдьан уоллаах кыыс оҕоломмуппут. Маннык кэлэн эмиэ уоллаах кыыстаммыппыт. Кинилэртэн билигин 7 сиэнэлээхпит.

Бэйэм маннык кэлэн баран, төрөөбүт нэһилиэкпэр 5 сыл начаалынай кылаастарга учууталлаабытым, физруктаабытым. Онтон эмиэ партия сорудаҕын толорон, комсомольскай үлэҕэ, хаһыат үлэтигэр ыытыллыбытым. Үрдүкү партийнай оскуоланы бүтэрэн хаһыатчыт идэлэнэн, өрөйуонум хаһыатыгар уонча сыл үлэлээбитим. Кэлин олох-дьаһах комбинатыгар фотографтыы сылдьан пенсияҕа тахсыбытым. Онон билигин кэргэммининнин иккиэн үлэҕэ суох пенсиолэрдэр халыгаан иһэр ариннарын оссо ханнаата сылдьабыт.

Петр ПОПОВ,
үлэ, тыыл ветерана.

КЫРАНЫЫССА ТАҺЫГАР

Дойдутун тас өртүгэр аата кэзэгиик биллибит Болгария ете көрөөччүтүн Ванга (хаҥас снимокка) үбүгэр тутуллубут храмы сибэтин буолла. Таҥара дьиэтэ өтө көрөөччү төрөөбүт сиригэр кыракый Петрич куорат таһыгар Гуштеҕа тутулуна уонна сибэтиэй Петка аатын сүктэ. Ванга эдэр саастыгар көрөөруттэн мэлийбитэ, ол оннугар дьиктилээхтик духовнай өртүнэн көрүгэс буолбута. Ол да иһин дьоҥҥо үөһэ этиллибит үтүө бэлэҕи оҥордоро...

АХІІІ. Американка Пирл Фаннин оҕуруотугар 43 сантиметр уһуннаах огурсу үүнэ (уҥа)

(БТА—РИТА—ССТА).

МАКАРТАН ТӨРҮТТЭЭХТЭР ТҮМСЭН

Сылаас Улахан Күөлүү Хатыгнаахтарыттан Аҕа дойду уоттаах сэриитигэр тиийэн олохторун толук уурбут, үлэ фронуттан эргиллэн баран эйэлээх олох күүрэннэрэ үлэтигэр сылдьан биһиги кэккэбиттэн туораабыт улахан убайдарбытын кэриэстэн Кыайыы 50 сылынан сибээстээх төрөөбүт алаастарыгар шаматыньык туруордубут. Сэриигэ, үлэ фронугар ити алаастан 9 киһи барбыта. Кинилэртэн 7 киһи сэриилэспититтэн биэһи эргиллибэтэҕэ.

Дьэ ити Улахан Макартан төрүттээх 350-ча киһиттэн бу түмсүүгэ 150-ча аймах-билэ дьоммут кэлэн үөрэн-көтөн, билсиһэн тарҕастылар. Ангардас Төхтүр Томторугар олорор балтыбыт Мария Матвеевна оҕолоро, сиэнэрэ 30-ча киһи кэлэн барда. Макартан сибээстээх 4 Герой-ийэ ыччаттара сылыттылар. Кырдьаҕастар истэригэр 4 үлэ, тыыл ветерана уонна үлэҕэ ситиһиилэрин иһин орденнарынан наҕараадаламмыт 4 киһи баалларр. Аҕа дойду сэриитин II степениэх орденын кавалера, элбэх бойобуой медаллаах бас-көс убайбыт Семен Васильевич Макаров тыл этэн, балта Сүөкүлэлиин уоту аһатан шаматыньык диэнэтэни быстылар.

Ыччат үөрүн да сиэ ыла сатаабыт. Ол курдук, 20-чэ үрдүк үөрэхтээх бырааттарбыт, балыстарбыт зоруот хаһаайыстыбатын эрээс салааларыгар үлэлии-хамсыы сылдьаллар. Бу түтэннэн туһаная оҕолорбут, сиэннэрбит бэйэ-бэйэлэрин кытары билсиһэллэрин тэрийин—биһиги, кырдьаҕас көлүөнэ, ытык иэстит. Төрду-уйу, үүнэн-тэнийэн иһэр удьуору көрдөрөр Аал луук маһынан оҥоһуллубут схема ыччаттарга, ыалдьыттарга хас биирдиилэриигэр туттарылынна. Түмүгэр эдэр дьон убайдарын, эдьиийдэрин ааттарыгар махтал тылларыа эттилэр. Маннык аймаҕынан түмсүүнү ыытыыны даҕаны ыытарга, онно бүгүн кэлбэтэхтэр кохтоохтук кытталларыгар, итэҕэстэр туоратыллалларыгар эрэл саная-аалаах тарҕастыбыт. Итиннэ санаабытын ситтибит.

Алексей МАКАРОВ,
үлэ, тыыл ветерана.

Мырыла бөһүөлэгэ.

СИЛИГИН СИТЭРИ СИТТЭР

Чурапчы сэлиэнньэтигэр Комсомольскай уулусса оҥоһуута иннэ түөрт уон сыл кыайтарбакка турбута дьэ быйыл олохха киирэн улаханнык өрө тыынныбыт. Маҥтан ыла маҥа массыына батылларын-эгин туһунан умнан да барыллыаҕа. Ол курдук, буор, гравий кутулланнар, ыт баһа төкүнүйэр бэртээхэй суолы буолла.

Биһиги бу уулуссабытын оҥорууга рынок усулуобуйатын аахсыбакка, төһө да үп-харчы кэмчитин иһин дьон туһугар ис сүрэхтэриттэн кыһаллан ылсыбыттара махталлаах. Онуоха депутаппыт Петр Николаевич Мишкин үтүөлээх. Урут бу боппуруоска хас мунньах аайы туруорсуллар, хас депутат ахсын наказ бэриллэр этэ да, ууга тааһы быраҕыпыт курдук тимирэн иһэрэ.

Уулуссабыт силигин ситиэн аны хайаан да тротуар тутуллара наада этэ. Ардах түстэҕинэ, сиэбинр эрай элбинр, маннааҕы ыаллар штакетниктэра элбэхтик алдьаначчы. Бу көрдөһүүбүт даҕаны учуоттаныа диэн эрэлбит.

УЛДЬАА ХАРАЛЫ

ӨЛҮҮ ВЫАТА

(СЭЬЭН)

(Инин хаһыат 83 уонна 85—86 №№-гэр көр).

Левонтий Драч Шмаковка курорт санаторийыгар остолобуой тас үлэһитинэн сылдьан Аная диэн таатаар уолун кытта билсибит. Кини иксэтэ бу киһиэхэ түспүт, биирдэ эмит итирдэн баран... Аная арыгыны сүүрүүгүн үрдүгэр иһэрэ, итирэн быстыбыт этэ. Аны итирдьиэ боруогуран турар үгэстээх, күүһэ-уоҥа да олуһа. Драч бу киһини бэйэтин суотугар албынаан иккитэ арыгылатан көрөн баран, тугу даҕаны ситиспэтэ. Эбитин... иккиэйэгэр хараҕын бастаран араҕыста. «Симметрияламаа биэрбитим иһин өссө аһаппаккын дуо?» — диэн үгэргинэр саҥа «атаһа».

Левонтий Драч ый курдук муунту буола сыстыта. Сатаан бардахха, остолобуой дьахталлара тоҕо эрэ кинини сэниллэр, аанньа ахтыбаттар. Кинилэр ас таһар фургон суолларын, татаар Анаһы бэдэн ордороллор.

Саас кэлэн санаторий дьоҥуттан туолбута. Киэһэ айы санаторий илиниэҕи площадкаҕа кыһалҕата суох үнкүүлүүр сыныьаначчылары Драч ордугурдуу, өстүйэ көрөр. Бир киэһэ кини борук-соруна үнкүү кэмигэр дьахталларга сыстаҥныыр инин чукчаны бөлиэтин көрөн биллибэтинэн ыҥыран таһаарда.

—Оруоллаар, эйиэхэ водка (оччолорго водка олохтоохторго эрэ нуормаҥа бэриллэрэ) наада дуо? Сөп соҕус сыанаҕа булан биэриэхпин сөп.

—Чэ, буоллун. Харчы баҕас баар. Ол хаһан аҕалаҕын?

—Сарсын—субуота. Санаторий үрдүнээҕи мыраанҥа эргэ таҥара дьиэтэ баар. Онно киэһэ 8 чаас саҕана 50 солкуобайдаах кэлэриҥ.—Драч харчыта улахаҥнык наадыйбат киһилии тылласта.

—Сөп, ол тыҥан баран, сымыйалыаҥ—сэрэн!

—Дьоҥо быһахтаах буолан биэрдилэр. Эдэрэ Драч мунну аҥыгар быһаҕын кылбаҥнаатэн көрдөрдө.

—Дуунабар өйүм суох. Арай биири көрдөһөбүн, бу кэпсэтиини халтаҕай кулгаахтаах истиэ суохтаах.

Болдьообут кэмнэр дьоно бу саҥньылыһан кэлэлэр. Үс водкаҕа 50 солк. биэрэн баран сапсыйан кэбистилэр.

—Мин Мартынов диэммин, маҥтан чугас Пятигорскай дэриэбинэҕэ олоробун,—Драч олус көнньүөрбүт куолаһынан дьоҥуттан кэпсиир.

—Чэ, ким да буол. Биһиэхэ бу аҥы аҕалан эрэ нс, үчүгэйдик төлүөхпүт,—саастааҕа арыгы бүөтүн аһа олорон холуочуйан киирэн бардар.

—Аны дьахтар булан таһаарарыҥ буоллар,—эдэрэ кыахтаах баҕайытык тыллаһар.

—Харчы баар буоллаҕына, ол дьахтар диэн конуукка буоллаҕа дии,—Драч киһирээн дэлбэрийэр.

—Үчүгэй киһиэ, биһиэхэ кытта иһэ түспэккин дуо?

—Баһыыбаларыҥ, дьон бэлэмнээр мэҥийэччиэ суох,—диэт Драч хойуу лабаалар быыстарыгар мэлис гынна.

Чугчалар мөһөччүктэриттэн эт, халбаһы таһааран, водкаларын куттан аһыырдыы тэриннилэр. Эдэрэ көрүөх бөтэрэз өттүгэр уот оттон эт үөллэ:

—Нууччалар куура буспут эттэрэ диэн эрэһиинэ буоллаҕа. Үөлбүт эт буоллаҕа—ас диэн.

—Чэ, Тэргэ, бу түүн ыраас салгыҥа маҥа хоҥуохпут,—саастааҕа курууска көтөхтөрдө...

Түүн Драч сыбдыйан кэллэ. Дьон иккиэн өлөр итирин сыталлар. Айылҕа уустутун, кыыл, булт сырыытын мыҥдырдык билэр туундара оҕолоро эл бэх киһи ортотугар мэлдьи сэрэнэ, кэтэнэ сылдьары сатаабат этилэрэ.

Левка Драч сөбүрүйэн эрэр кутаа таҥыгар сытар, биири кинини куттаабыт быһахтарын утуй өрбөҥүнэн эрийдэ. Эргим-ургум сүүрэлэс буолбут харахтарынан көрүтэлээтэ, түөһүн толору сиистээх салгыны эҥирийдэ уоҥа утуйа сытар эдэр чукча салгыны эҥирийдэ уоҥа утуйа сытар эдэр чукча хабарбатыгар батары саайан баран, быһа сотон ылла. Хардьыгыныы-хардьыгыныы мөхсөн түүрүллэгиниир киһини Драч сэниэрэй быыһыттан көрөн турда. Тэрээпкэ суулаах быһаҕы, тугу эрэ сибиэкилээн, ат буолан эрэр кырдьаҕас чукча диэни эли-тэт, талахтар быыстарынан аллара сыбдыгырыйда. Улам сүүрэн, өрүтэ ойуоккалыы-ойуоккалыы, өнөгөй үөрүүтүттэн бабыгыраан барда...

Нөкүө күнүгэр санаторийга «Бөлүүн чукчалар баҕайылар бэйа-бэйалэрин өлөрсүбүттэр» диэн кэпсээн тарҕаммыта. Тыыннаах ордубут сааһырбыт чукча тутуллан силиэстийэлиир изоляторга угуллубута. Туох да буруйа суох айылҕа оҕото силиэстийэҕэ бэрт нэмэн көрдөрүүнү биэрбитэ:

—Арыгыны ханнык эрэ Мартынов диэн киһиттэн ылбыппыт. Бадаҕа, маҥтан чугас Пятигорскай диэн дэриэбинэҕэ олорор.

Чоххо баттаабыт курдук кыһыл сирэйдээх, ыарахан сэҥийэлээх капитан хаана-сиинэ быыһыталаан ылбыта:

—Гражданин Пылькан? Миэхэҕэ остуоруйаны кэпсэтиэхин ууттан кураанах тахсыаҥ суоҕа! Киһини өлөрүүгэ буруйдаан олороргун өйдүүгүн дуо? Капитан кытаанах сөмүйэтинэн чукча сүүһүн тоҥсуйда.

Бу өлөрүүгэ Драч уорбаламматаҕа. Хантан эбитэ буолла, арай, күн кыһалҕата суох сылдьар татаар уола Аная сэрэйбит этэ. Биирдэ арыгы сыттаах кэлэн Левонтийы таһырдьа сойон таһаарбыта.

—Киһиини өлөрөн баранныын туох да буруйа суох оҕоньоору түбэһиннэрдиҥ, суолас!

—Хайдах буоллуҥ, ирдиҥ дуу, Аная? төрүт билбэтэх суолум.

—Мэлдьэһэ сорунума, сордоох! Итэрик, утарылаһар кыаҕа суох эрэ дьону өлөрөр нус сүрөх, маньык эбиккин. Үгүс кэпсэтии наадата суох! Спасибилигин бизэ тыһыынчаны ууран биэрбэт буоллахха, түүрэ тутан илдьэммин милициҥа туттарыам. Төрүт санаарҕаама, чукча эйигин көрөөт биллиэҕэ. Итинник омуктар биирдэ көрбүттэрин хаһан даҕаны умнубаттар. Чэ! —татаар хойуу хаастарын аннынан кыараҕас хараҕтара кырыгаахтык нилбэчиитиэспиттэрэ. Күүстээх саннылара бүгүллэгиннэһэн ылбыттара.

Драч уҥа илиитин суос-соҕотохто хоонньуугар батары биэрэн испитэ баара—ыныгыстаах өхсууттан түөрэхтэнэ түспүтэ. Түөһүн иһэ олоччу тоҕу сытыйан хаалбыкка дылыта. Тыынын кыайан ылбакка, мэтэриһэ-мэтэриһэ мөхсүбүтэ.

Аная ыарахан бачыыгкатынан кини уҥа илиитин асфальтка ыбылы үктээн баран, аналлаах кыыҥна бэйэтиттэн араарбакка илдьэ сылдьыбыт быһаҕын холустук булкуйан хоонньуттан булан ылбыта. Көхсүттэн үктээн туран кыыннаах быһаҕы быатыттан саралыы тардан сарылаппыта.

—Дьиккэр, испит бытыылкаларытар үһүс. биллибэт киһи тарбаҕын суола баар. Ол—эйиэнэ. Чэ, суолас, сытыаҥ дуо?. Тур! Милициҥа бардыбыт! —диэбитэ Аная.

Драч куттальттан моойдоох баһа босхо баран хаалбыта, атаҕар уйуттар-уйуттубат буолбут этэ. Хайыаҕай, хоһутар киирэн бөвүҥ-сыыһын—үлгү чүүчүгэйэн, биири остолобуой этии, халбаһытын уоран атыылаабыт харчытын сыыһын татаар уолугар хомуйан биэрбэтэ. Үс тыһыынчаны кыайбат баара. Киһитэ абаккаран Левка үс илии тиһиин көтүрү саайан тахсыбыта.

—Бу кэриэтии чичигэ бэйэҕин илдьэ туттарбыт буоллар, Миигин көрдүү сатаама. Искин өруэҕум.

Ити кэниттэн татаар уола таастыы тимирбитэ. Баара да буоллар, Драч кинитэн саныы-саныы ыҥуоҕа босхо барыар диэри хуттанара. Аны тийэн кэлиэҕэ диэн кэтэнэн аанньа утуйбат буолбута. Драч тыас хомуммута.

Биэс сыл ускул-тэскил сылдыыбыта. Татаар уолуттан куттаммыта бэрт буолан бастаан утаа ыгыннан өлөрөрүнэн тиһиигирбэт буолбута. Араас индеосалоокларга наар киһи өлөрүүлээх, алдьатыылаах кинилэри Левонтий көрөн хаанга ымсыыта эмиэ кэймэстэн тахсыбыта. Аная ыарахан сутуруугун ыарыыта мүлүрүйэн, умнуллан испитэ.

Быйыл күһүҥнүттэн киһини өлөрүөх уодаһыннаах имэнэ олох батарбат буолбута. Санаата улаатан, аны итирбэтэх киһини дьиҥнээх охсуһууга кыайан самнардаҕына эрэ санаата дуоһуйуох курдуга. Ол санааны ыраланан, аҕыйах хонуктааҕыта бу «кыраммыт» дойдуну булбута. Кини санаатыгар сахалар диэн кыра, хатыҥыр, кыаммат буолуохтарын сөптөөҕө. Сирэйдэрэ-харахтара даҕаны татаар уолун курдук киһи түүлүгэр киирэр кутталлаах буолбатах. Маньык дьону хайдах баҕарар дьаабылыын сөптөөҕө Левонтий «көҥүл нуодулгахтиир, этиг буолан саалар, чаҕылҕан буолан дапсыйар сирбин буллум» диэн саналааҕа бэҕэһээ киэһээҥэ диэри. Онтуката, бастакы холоҥуу сатаммата. Биир номоҕон сабэрэлээх дьарамай саха кыайтарбата. Араах, Драч саха сламай чулуутугар түбэстэ быыһыылаах. Чэ, туох буолуой? Эр киһи хахай буолан арааска түбэстэҕэ диэн. Сотору нэстэһиэ. Ол эрээри Левонтий күорат сахалара олус сытыыларын, сылбырҕаларын сэрэйбитэ. Арай эмиэ сатамматын эбэтэр тутуллан хаалдын? Драч үтүөрэн баран ороҥуоҥна тахсар толкуйдаммыта...

x x x

...Өлөрүөхсүт массыынаны эргийэ сүүрэн, санаардыы тура сатыыр киһиэхэ быыхтаах илиитинэн далайбыта. Быыах сиэртибэҕэ тийиэн иннинэ Драч бэргэн табыыттан киллэс суолга таралыс гына түспүтэ. Сэрэлээн сытан эрэ өстөөҕүн тэбэн охтороот, тиһэх күүһүнэн массыынатын иннигэр дьылыс гыммыта, аанын «хап» гына саппыта.

Драч иэҥүө, аһаҕас аан диэки эргийэ сүүрэн тийэн, аан тутааҕын сиирэ-халты харбыалаан эрдэҕинэ массыына күөх буруоттан үһуураат иннин диэки ыстаммыта. Маньык кытаанах чигдиҥэ сирэйин быһа түһэн кэбиспитэ.

Сэрэлээн хараҕа ирим-дьирим бара-бара массыынатын төрүйэх туттуутунан ыытан испитэ. Санаата эрэ—түргэнник өрүһүллэ охсубут киһи диэн этэ. Тиһэх сэниэтин мунньунан, балыыһаҕа тийдэҕинэ киһи буолар. Моонньуттан сүүрэн киирбит хаантан маайката илийэн хаалбытын билбитэ. Баанын ыарыыта улам тулуйбат буолан испитэ. Хаана олус көҕүрээн, аны тоҥон бабыгыраан киирэн барбыта. Өйүн эрэ сүтэрбэтэр. Тулуйуохха. Хайаан да тийиэххэ. Олох туһугар! Сэрэлээн алын кылаастарга үөрэнэр икки эмдэй-сэмдэй уолаттарын, омук духуутун кытта булкуспут ураты миньигэс сыттаах, синьигэс биллэхх кэргэнин саналаан аһарбыта. Кинилэр тустарыгар хайаан даҕаны тыыннаах ордуохтаах!

Куорат балыыһатын травмотологическай отделениетыгар нэһилэ иннэлдьийэн киирбитэ. Балай хаан буолбут, сатаан саҥарбат, нэһилэ уйуттан турар киһини балыыһа үлэһиттэрэ хаҕыстык көрсүбүттэрэ.

—Ханнык эрэ күлүгэлэн киирдэ. Милициҥа телефонуу охсуу! —ыгылыйбыт саҥа ыйыллыбыта. Маҥан хаалаттаах дьахталлар сырсыакаласпыттара.

—Леонидовна, Леонидовна! Милициҥа...—диэн саҥа сүтэ-сүтэ күөрэлдьийбитэ. Кини эрэ ыгыран сарахачыспыттара. «Милиция кэллэҕинэ бэйэлэрэ быһаарыстыннар, бу дьон киһини өлөрүүлүүлэр»,—диэн мэй-тэй өйдөөн ылаат, таһырдьа харбыалаһан тахсыбыта. Кириллиэһи ат буолан түһэн иһэн, сотору таааҕыта телевизорта көрбүтүл санаан ылбыта. Оболор массыынаҕа дэгиэммит дьаллык ыты булан аҕаланнар ветеринарнай клиникаҕа оцерациялаталлар. Ыты мара киһитээҕэр үчүгэйдик бөҕөйдэхэн, үтүөрдэн кэбиһэллэр. Эчи клиникалара ыраатын, үлэһиттэрэ кыһамньылаахтарын!

Кэбис, өйүн сүтэрэ илиитинэ аҕатын аахха бэрыыны. Сэниэтэ өнуоха эрэ тийиэн сөп. Бу туругуттан дьону кытта кыайан быһаарсыа суох. Аҕанйэ илиитигэр оҕуннаҕына, баҕар, өрүһүйүөхтэрэ. Аны өйө олус чуолкайдык дьоҥкэрэн кэлэ-кэлэ, сүтэн, умуллан барыталаабыта... Массыината барахсан истигэн баҕайытык собуоттанна. Аҕатын аах дьиэлэрин таһыгар массыынатын тохтотоот, нэһилэ тахсан кириллиэһиннэн үөһэ сылыына. Бу иһэн өлөр быа туһунан саанан кэллэ. Өлөллөрө диэн соҕуччу да буолар эбит диэх нурдук санаата. Бу буоллаҕа, өлөр быалаах диэн...

Иван Иванович үлэлээн бүтэн аа-дьуо сатыы дьиэлээтэ. Дьиэтин айаҕар уолун массыината турар, суоппар аана аһаҕас. Кириллиэнэ хаан тамналаммытын көрдө. Сүрэҕэ туох эрэ куһаҕаны сэрэйэн, ыарыылаахтык ыттыбахтаан ылла. Иһирдьэ киирбитэ—бастакы этээс кириллиэһигэр хаан-силик буолбут кини уола Сэргэлээн умса түһэн сытар. Иван Иванович тэмтэрис гынан ылла, түөһүн иһигэр туох эрэ олус ыытаанах бүөлүү эниьан кэбистэ. Дьону көмөлөһүннэрэн уолун киллэрэн диванҥа сытыаран, телефон үрдүгэр түстэ...

(Бүтүүтэ бэчээттэниэ).

Новосибирскай уобалас. Кочки сэлиэниьэтиниэҕэ оҕолорго аһаллыбыт искусство осхуолатын «Росинка» фольклорнай бөлөҕө норуот урукку ырыаларын, үгэстэрин тилиниэрэр. Репертуарытар—лирическай ырыалар, наступкалар, көр-нүүү, үгүүлэр...

Сиэрдэкэ болох кыттыылаахтара.

(РИТА—ССТА).

Костромаҥа Боголаленско-Анастасиятаабы дьахталлар манастыырдарыгар оҕолор приюттара аһыллыбыт. Онно иккі агардарыттан 15-гэр диэри саастаах 15 кыыс араас оҕо дьаҕыраллар ыгыллыбыттар. Кинилэр күннэрэ үөрүүлүүн, ойоҥуукан, хардарыта кэпсэтиилэн биллибекка даһан. Аҕыйах кэм иһигэр оҕолор манастыырдарыгар үөрэнэллэр, билистэлэр-көрүстүлэр, сорох кыргыттар ыаҕ буоллулар. Сотору эсэ отут кыыс кэлиэҕэ. Оҕолорго контрразведка федеральный сулуустаата көмөнү оҥорор. Бородуукканы, араас оонньуурдары, спортивнай инвентары тиэммит бастакы массыынаалар хайыы-үйэҕэ кэлиэ тэлээтилэр.

Снимокка: детдомнартан ылбыт үгүс оҕолор ньуосканы даҕаны иллиэрэргэр кыайан туспаттар.

(РИТА—ССТА).

Сүбэлэр

ИСКУССТВЕННАЙ ТҮҮТТЭН ТАҢАҺЫ КӨРҮҮ-ХАРАҺЫЫ

Саас кэлэн, дьон искусственнай түү соҕуруу, курткалары кэталлэрэ алдьэтэ. Бу таҥаһы ыраастык таҥнар, үчүгэйдик хараҕар туһугар туугу бэлэхтэ ааҕаныҥ?

Искусственнай түүнү бензиннээх мыыланан ыраастыыр ордук үчүгэй түмүктэрдээх буолар. Оны маннык бэлэмнэллэр: литр аҥара уулу оргуталлар, ол кэнниттэн өссө суох, баар буоллаҕына, «Детскэй» мыыла аҥарын бытарытан баран быыстала суох булкуйа-булкуйа иһин ууга суурайыллар. Уу уолан истэҕин аксын уутун эбэн иһиллэр. Булкадаһыгы уоттан таһаарыллар, кыратык соҕутуу уонна булкуйаргытын тохтоппокко эрэ биир ыстакаан бензини, эмиэ ситиччэ уулу кутуу. Бензиннээх мыыланы бэлэмнээт, тута туһанаҕын диэн буолбатах, ол эрэдэ калин туттуоххут иннинэ 1 : 1 суоттаах сылаас уулаах убатаргытын умнумаҥ.

Таҥаскытыа клеенканан сабыллыбыт остуолга тэнэччи уурук уонна түүтүн сааһын батыһыннара кыдыс, кытаанах түүлээх суокканан бензиннээх мыыланы илитэ-илитэ сотуу. Таҥас ордук сахтэрэ уонна саҕата кирпийэрэлэн, ити мнэстэлэри ньчэйэн ыраастаан. Ол кэнниттэн сиэптээх тирээпкэлэн хаста даҕаны сотуу уонна дьиэ температуратыгар куурдуу. Часта, сыппах тиистээх тараҕынан тараан.

Искусственнай түүнү ыраастыыр булкадаһыгы таҥа: суулар «Лотос» типтээх универсальнай бөрөҥүйэтэн эмиэ бэлэмнэххэ сөп. Биир литр ууга биир ост. ньуоска бороҥуогу кутуллар. Булкадаһыгы сойутан баран, баата тампонунан таҥасыгын ыраастаан, ол кэнниттэн сылаас ууга губаны илитэ-илитэ сотуу иһиэнэ куурдуу, тараан.

Өйдөөн: искусственнай түүлээх таҥастары ыраастыырга ацетону уонна уксуснай эссенцияны туһанар сатаммат.

ОЛ-БУ ТУҺУНАН

Хобордоохтору, нестеруҥкалары, о.д.а. суулар албах бириэмэни, сыраны ыларын хас бирдии хаһаайка билэр буолуохтаах. Иһиэн түргэнник уонна үчүгэй түбүгэ суох маннык ыраастыахха сөп.

Тимир баҕахха, үгэс курдук, таҥаһы оннукка оргутаччылар, 2 флакон кэнсэлэрийэлэргэ туһаналлар кислэйи уонна 500 г кальцийдаах суоданы иһиэнэ уу кутуллар. Иһиэнэ иҥтийбит иһиттэри уган 30-40 мүн. устата оргутуллар. Итинтэн да ылтас кэмнэ оргутуохха сөп, ону иһиттэр-бэйэлэрэ да «этиахтэрэ». Өйдөөн: кислэбэчигэс металлическай иһиттэри угумаҥ.

x x x

Саҥа суорҕаны атыылаһарга тиэтэймэҥ, эрэдэ хайдах саҥардар туһунан толкуйдаан.

Эргэ суорҕаны аан бастаан сирийэнтэн көтүрэн, сабын сыыйан ылан быраҕыҥ уонна оҥоҕоҕунан көтүрэн баттатын ороон ылан такунутэн (рулон) суулаан.

Суорҕан хаатын тиэрик, баата сыстан хаалбытын, сап тобоҕун ылҕаан. Бороҥуоктаах ууга суулуҥ. Өскөтүн суорҕан таба биргэ сууйуллаллара ыаллыбат таҥастан тиҥиллибит буоллаҕына, ону тус-туһунан көтүрэн тус-туһунан ууга сууйаргытыгар тиийэҕит.

Сууйуллубут табы икки өрүттэн өгүүктээн. Баатаҕытын ыраас муостаҕа тэлгээн, сирийэн көрүт, баатата түспүт, элэйбит буоллаҕына, саҥа баттата угун, көбүтэн биэрик, табыгар сөп буолар гынан үчүгэйдик таҥатэн оҥорук.

Тапкытыгар баатаҕытыа сыттыгы кэтэрдэр курдук котардыҥ. Суорҕаҥнытын өрөн аҕырахтыыр улахан иннинэ сирийиҥ. Сатыкытын таҥаскыт өнгөр дьуорэлэһиннэрэн, бөҕтэр оҥоо утары туруоран таһыаххытын сөп.

Эҕэрдэлиибит!

Чурапчы сэлиэнньэтин олохтоохун талталлаах кэргэммин, амарах аҕабытын, эҥэбитин, хос эҥэбитин, тыыл, үлэ ветеранын, улуус биир кырдьаҕас юриһын Семен Степанович РОМАНОВЫ 80 саастыынан иҥиитик-истиҥник эҕэрдэлиибит. Ыйык кырдьаҕаспыт чэгиэн-чэбдик сылдьан, бөҕө санаалаах өссө үйүнүк олороргор. Барыбыт туспутугар ахсаабат кэһиэмнээн, муударай сүбэ-амаҥ, көмөн иһин барҕа махтайбытын тиэрдэбит.

Кэргэниҥ, оҕолоруҥ, сиэнэриҥ, хос сиэнэриҥ, кийиттэриҥ, күтүөттэриҥ.

АТЫЫЛЫЫБЫТ

Чурапчы сэлиэнньэтин Набережнай уулуссатын 17 №-гэр иккис этээскэ баар туткарыллан өгөһүллүбут (иҥин, тымныы уу кэлэр, ванналаах, иһигэр туалеттаах), телефоннаах үс хостоох приватизацияламмыт 11 №-дээх квартираны, Орджоникидзе уулуссатын 28 №-гэр кэлэн билсэргитигэр. Сыаната—кэпсэтиилэн.

x x x

Т-16 трактор саппаас чаастарын: трансмиссия, бортовой передачата, сцепление дискэлэрэ, коробка шестеренкалара, гидроцилиндр, гидроруль, подшипниктар, веерэй кыравбыла. Тоҥоҕону (улахана 10-ааах). Тел.: 21-280, 21-100.

«Рэмтех» ХЭТ.

x x x

Оттуур тэрил: көлө охсоро уонна мунньара, кыра тракторга—көлөө холбонор мунньардар (3,5 м ылар), скоростной охсорго—хотуурдар, салааската, шатуна, сиҥэ.

МТЗ трактордарга—илин көлүөһэ дискэтэ, ремень-1250, распределитель, глушитель, уу посуоҥа, кардан-вал, подвеска, магнето, генератордар, кэлин көлүөһэ камератэ, о.д.а.

КАМАЗ, Урал (дизель) автомашиналарга—топливнай носуостар, компрессордар, эрэйиэ прокладка комплектара, вкладыштар, поршневой группа, о.д.а.

УАЗ автомашинаҕа—көлүөһэтэ, дискэтэ, карданваллара, тормознай барабаннар, тормоз илин көлүөһэҕэ комплектара, генератордар, карбюраторлар, о.д.а.

ЗИЛ, Урал, УАЗ, ГАЗ, ПАЗ автомашиналарга—илин таастара.

Боолдьох, домкраттар, тимир сетка, металлопрокат араас көрүнэ, электрод, аккумулятор кислотата, ТАП-15 арыы, о.д.а.

Балары Чурапчытаабы «Агроснаб» АО бэйэтин маҕаһыыныттан уонна мскыылаатыттан атыылыыр.

Яковлев Гаврил Михайлович Чурапчы оройуоҕунаабы ис дьыала отделынан 1981 с. бэриллибит III-СН серилаах 574782 №-дээх паспорта сүппүтүнэн дьиэ суоҕунан аҕыллар.

Электроэнергия суоҕунан, хайыат оптуоруннуктаабы уонна чэлпиэрдээҕи нүөмэрдэрэ холбонон бэчээттэнилэр.

МАХТАНАБЫТ

Биһиги бэйэ саастаах оҕобутун Новосибирскайга баран операциялатан кэлэллибит. Онно комолоспут таабаарыстыгар Иванов Андрей Григорьевич дьиэ кэргэнигэр, аймахтарбытыгар, ыалларбытыгар—Чурапчы сэлиэнньэтин Чаран улуустаатын олохтоохторугар ис сүрэхтэн улахан махтайбытын тиэрдэбит. Кинилэргэ барыларыгар үтүө доруобуйаны, дьолу-соргуну баҕарабыт.

Мария, Иван НИКИТИННЭР.

БИЛЛЭРИИ

Врач Кузьмина Валентина Михайловна атырдьах ыйын 1 күнүттэн балаван ыйын 1 күнүгэр диэри иридодиагностика, о.д.в. ньымаларынан диагноз туруорар. Маны таһынан араас ыарыылартан эмтиир, ол иһигэр арыылааһынтан, табахтааһынтан. Көрүү төлөбүрдээх. Эрдэттэн 21-949 телефоннаа сурутталаҥ.

Жирков Александр Константинович аатыгар Мугудай орто оскуолатыгар 1994 с. бэриллибит Б сериялаах 169661 №-дээх аттестат сүппүтүнэн дьиэ суоҕунан аҕыллар.

Күнду аҕабыт, эҥэбит, хос эҥэбит, тыыл, үлэ ветерана, Кытаанах нэһилиэгин олохтообо

ПАРФЕНОВ Иван Еремеевич

үйүн ыарахан ыарыыттан өлбүтүн, диринигник курутуйан туран, аймахтарыгар, табаарыстарыгар, билэр дьоҥуогар иһитиннэрэбит.

Оҕолоро, күтүөттэрэ, кийиттэрэ, сиэнэрэ, хос сиэнэрэ.

Убайбыт

ПАРФЕНОВ Иван Еремеевич

үйүн ыарахан ыарыыттан өлбүтүнэн оҕолоругар, сиэнэригэр, хос сиэнэригэр, чугас дьоҥуогар диринг кутурҕаммытын тиэрдэбит.

Чурапчыттан Яковлевтар, Осиповтар, Никоновтар, Синцевтэр.

Таптыыр кэргэним, аҕабыт, эҥэбит, колхознай-совхознай тутуу ветерана

КАРПОВ Константин Макрьянович

үйүн ыарахан ыарыыттан өлбүтүн, диринигник курутуйан туран, бары аймахтарыгар, табаарыстарыгар, билэр дьоҥуогар иһитиннэрэбит.

Кэргэнэ, оҕолоро, сиэнэрэ.

КАРПОВ Константин Макрьянович өлбүтүнэн диринг кутурҕаннарын тиэрдэллэр:

—Кэргэнигэр, оҕолоругар, сиэнэриигэр Болугур нэһилиэгин дьаһалтата, «Мыҥдаҕалыы» табаарыстыба коллектива.

—Эмиэ кинилэргэ улуустаабы тыа хаһаайыстыбатын управленнета.

—Кинилэргэ булчуттар уонна балыксыттар улуустаабы обществолара.

Таптыыр аҕабыт, эҥэбит, убайбыт, үлэ ветерана, Кытаанах нэһилиэгин олохтообо

ПОНОМАРЕВ Иван Егорович

ыалдьан өлбүтүн, диринигник курутуйан туран, бары аймахтарыгар, билэр дьоҥуогар иһитиннэрэбит.

Оҕолоро, сиэнэрэ, быраата.

ПОНОМАРЕВ Иван Егорович өлбүтүнэн диринг кутурҕаннарын тиэрдэллэр:

—Оҕолоругар, сиэнэриигэр, быраатыгар Пономарев Иван Петровичка Кытаанах нэһилиэгин дьаһалтата, нэһилиэк кырдьаҕастарын сэбиэтэ.

Чурапчытаабы уоттан быыһыыр этэрээт баһаартан сэрэтэр үлэҕэ инструктора

БЕЛОЛЮБСКАЙ Ксенофонт Борисович

өлбүтүнэн диринг кутурҕаннарын тиэрдэллэр:

—Кэргэнигэр Белолюбская Наталья Алексеевнаҕа, оҕолоругар, төрөппүттэриигэр, эбэтигэр, биргэ төрөөбүттэриигэр, чугас дьоҥуогар, аймахтарыгар уоттан быыһыыр этэрээт коллектива.

Редактор э. т. В. М. НИКИФОРОВ.

НАШ АДРЕС: 678700, с. Чурапча, ул. Карла Маркса, 26 «а». ТЕЛЕФОНЫ: редактор—21-332, отделы—21-265, общий—21-505.

Учредители (соучредители) газеты—Редакция, Администрация улуса, Национальная издательско-полиграфическая компания «Сахаполиграфиздат». Газета издается на якутском языке, выходит по вторникам, четвергам и субботам. Индекс газеты: 54907. Объем—1 усл. п. лист. на 4-х страницах.

Зарегистрирована Саха (Якутской) региональной инспекцией по защите свободы печати и массовой информации.

ЗАКАЗ № 87—88. Чурапчинская улусная типография Национальной издательско-полиграфической компании «Сахаполиграфиздат». с. Чурапча, ул. Карла Маркса, 26 «а». Подписано в печать 26.07 17 ч. (гр. 18.00). Тираж—3020.